

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE
Pedagogická fakulta
Katedra výtvarné výchovy

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Galerie a škola: křižovatky ve vzdělávacích záměrech

Educational targets: between gallery and school

Vedoucí diplomové práce: Mgr. Helena Kafková, Ph. D.

Autorka diplomové práce: Karolína Šteffková

Bydliště: Hradištko

Obor studia: učitelství pro 1. stupeň ZŠ

Typ studia: prezenční

Rok dokončení: 2018

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci vypracovala samostatně s použitím uvedené literatury.

Prohlašuji, že odevzdaná elektronická verze diplomové práce je identická s její tištěnou podobou.

Karolína Šteffková

V Praze

7. prosince 2018

.....

Velké poděkování patří Mgr. Heleně Kafkové, Ph. D. nejen za odborné vedení práce, ale také za přístup, se kterým se vedení ujala a za nároky, které na mě kladla. Dále je mou milou povinností poděkovat celému uměleckému oddělení Galerie Středočeského kraje, p. o., zejména pak Lektorskému centru, a v neposlední řadě všem učitelům a ředitelům škol v Kutné Hoře za ochotu a vstřícnost, se kterou mi otevřeli dveře jejich škol.

Obsah

Zamyšlení	7
Úvod	8
I. TEORETICKÁ ČÁST	10
1. Galerijní pedagogika.....	10
1.1 Charakteristika a původ pojmu galerijní pedagogika	10
1.2 Historický vývoj galerijní animace.....	11
1.2.1 Jak chápat pojem animace v prostředí galerijního vzdělávání	12
1.2.2 Kořeny české galerijní animace	13
1.3 Aktivizující programy.....	15
1.3.1 Základní typy aktivizujících programů	15
1.4 Záměry galerijní animace	17
1.5. Přínos galerijních edukací.....	18
1.6. Osobnost lektora	18
1.7 Galerijní pedagogika v Rámcovém vzdělávacím programu.....	21
1. 8 Prostor galerie jako důležitý prvek v galerijní pedagogice.....	23
II. PRAKTICKÁ ČÁST	27
2. Galerie Středočeského kraje v Kutné Hoře, p. o.	27
2.1 Lektorské centrum GASK	27
2.1.1 Edukační programy pro školní a zájmové skupiny	29
2.1.2 Komentované prohlídky, přednášky a filmy	30
2.1.3 Výtvarné dílny pro děti	31
2.1.4 Výtvarné dílny pro studenty, dospělé a seniory	32
2.1.5 Mezigenerační programy pro rodiny.....	33
2.1.6 Umění Spojení.....	33
2.1.7 GASK bez bariér	34
2.1.8 Zapni světlo pro Pešánka!	34
4. Vlastní zkušenost.....	37

4.1 Animační programy očima dítěte.....	38
4.2 Animační programy očima učitele.....	39
4.3 Animační programy očima začínajícího lektora.....	43
5. Výzkumná část	45
5.1 Formulace výzkumu a pracovních hypotéz	46
5.2 Případová studie.....	47
5.2.1 Základní škola A1	48
5.2.2 Základní škola A2	51
5.2.3 Základní škola A3	54
5.2.4 Základní škola A4	57
5.2.5. Základní škola A5	57
5.2.6 Základní škola A6	59
5.3 Shrnutí a evaluace výzkumu.....	59
5. 4 Navrhované intervence	60
6. Závěr.....	64
Resumé	66
Summary.....	67
Literatura a jiné použité zdroje.....	68
Klíčová slova	71
Přílohy	72

Zamyšlení

„Je velký rozdíl mezi první láskou a okamžikem, kdy na lásce poprvé záleží.“¹

Robert Fulghum

americký spisovatel, pastor a učitel

Říká se, že okamžik bývá pomíjivý. Ale co když je natolik silný, že nás změní na celý život? A pak je tu to křehké “Poprvé”. Kolik poprvé člověk v životě zažívá? Každý z nás jich za život prožije tolik, kolik si sám dovolí. Něktará poprvé bychom ze vzpomínek možná raději vymazaly, ale přesto je dobře, že je máme. Ukazují nám totiž pomyslný směr a příště už nás třeba nezavedou stejným směrem, ale otevřou nám novou cestu. A pak jsou tu TA poprvé, která nechceme nikdy zapomenout a nosíme je jako oko v hlavě ve svých myšlenkách. Rádi se k nim vracíme a jimi si i připomínáme, kým jsme.

Považuji okamžik za rozcestník, který udává naši cestu. Na některých rozcestnících se ocitáme sami, na některé přicházíme v doprovodu. Ty, které oabsolvujeme s někým, jsou hlavně ty křižovatky, na které jsme přivedeni v dětství. Ať už rodiči, učitelem, nebo někým dalším. Jejich úkolem je přivádět nás na různé křižovatky. A my už pak jen zkusíme a objevujeme, co pro nás život přichystal. Výběr pak, je zcela na nás.

¹ <https://citaty.net/citaty/7784-robert-fulghum-je-velky-rozdil-mezi-prvni-laskou-a-okamzikem-kdy/>

Úvod

Práci, kterou vám předkládám, se zaměřuje na postavení galerijní pedagogiky ve školním prostředí a která hledala její ukotvení ve školní praxi.

Na základě empirických zkušeností s galerijní pedagogikou sledovala tato práce propojení instituce školy a organizace galerie. Jejich vazby a cíle (ať už cíle společné nebo individuální).

Cílem diplomové práce bylo prozkoumat pohled galerií a muzeí na tvorbu edukačních programů, a některé podoby toho, jak tyto organizace při přípravě edukačních programů plánují návaznost na vzdělávací situaci školy a výukový kontext návštěvy galerie.

Dále chtěla prozkoumat varianty přístupu učitelů ke galerijní edukaci, přípravu a reflexi návštěvy galerie, a učitelské nároky a očekávání, která se ke galerijní edukaci vážou.

Mým osobním cílem bylo popsat práci galerijní edukace a v rámci výzkumu i popsat práci a možnosti škol zapojit se do galerijního vzdělávání jinak než doposud. Hledala jsem na základě zkušených učitelů a edukátorů možný model spolupráce galerie a školy. Po čase stráveném ve školách i v Galerii Středočeského kraje v Kutné Hoře nyní docházím k jiným skutečnostem, které vyplývají z praktické části. Práce mapuje postavení galerijní edukace ve školách jedné konkrétní instituce, tj. Galerie Středočeského kraje v Kutné Hoře, dále pak jen GASK. Lektorské centrum galerie mi poskytlo statistiky a vlastní zkušenosti, které se školami mají, jejich postupy a vize. Po dobu jednoho roku jsem navštěvovala GASK a školy v Kutné Hoře, které mi poskytly prostor a čas pro mé zkoumání. Jelikož je mým oborem Učitelství pro 1. stupeň ZŠ, pracovala jsem výhradně s daty týkajícími se prvních stupňů základních škol. Navštěvovala jsem kutnohorské školy, jejich ředitele a učitele výtvarné výchovy, komunikovala jsem s nimi e-mailem nebo telefonicky. Sbírala jsem jejich názory a pohledy na místo galerijní edukace ve školní praxi. Kladla jsem si otázky, zda může být galerijní edukace něčím nápomocná školnímu vzdělávání, zda mají stejný výchovný cíl a zda mohou koexistovat vedle sebe jako partneři, kteří si navzájem mohou pomáhat a svou spolupráci rozšiřovat. Mimo to, jsem hledala mezery těchto možných partnerství, ať už v kurikulu, nebo v jednotlivostech.

Díky možnosti učit na venkovské malotřídní škole, která má jakoukoli galerii nebo muzeum vzdálenou minimálně jednu cestu autobusem, mě zajímalo, zda

všechny kutnohorské školy využívají lokálních možností a služeb GASK více než jiné školy.

Mimo jiné jsem se od září roku 2018 stala součástí LC GASK, kde jsem nastoupila jako jedna z lektorek edukačních programů. Tato skutečnost mi také pomohla při realizaci této práce a možná i mé čerstvé zkušenosti pak mají vliv na závěry, ke kterým na konci diplomové práce docházím.

Na závěr bych ještě ráda uvedla, že tato práce je založena především na empirických zkušenostech, které považuji za klíčové pro proces, kterým prošel výzkum i celá tato práce. A když už zde mluvíme o procesu, kterým tato práce procházela, je nutné zdůraznit, že ji vnímám jako jakousi evoluci mého vlastního pohledu na problematiku. Stejně, jako jsem po čas psaní této práce procházela já vlastním osobním vývojem, procházela i tato práce vývojem, který je spojený s mými profesními změnami. Od zadání diplomové práce až po dopsání posledních stran, nastala nejedna změna. Začínala jsem jako studentka Učitelství pro 1. stupeň se zaměřením na výtvarnou výchovu, pokračovala jsem jako učitelka výtvarné výchovy v mateřské a základní škole společně se školním asistentem a v současné době pracuji na pozici galerijní edukátorky.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1. Galerijní pedagogika

Rozporuplné sousloví, pod kterým si možná každý z nás představí něco jiného. Jeden si představí učitele praktikující výtvarnou výchovu v prostorách galerie, druhý vidí kurátora, který zprostředkovává teoretické informace, někdo dodnes o galerijní pedagogice nebo přímo o galerijní animaci nikdy nic neslyšel.

Tato kapitola si klade za cíl prozkoumat cíle a způsoby galerijní animace, z níž pak bude vycházet praktická část diplomové práce.

1.1 Charakteristika a původ pojmu galerijní pedagogika

Zařazení a specifikování pojmu galerijní pedagogika není úplně snadné.

České prostředí již dvacet let pracuje s pojmem *galerijní pedagogika*, avšak pokud nahlédneme přes hranice k našim německým sousedům, zjistíme, že u nich se již více jak čtyřicet let baví o pojmu *muzejní pedagogika*. Jak chápat tyto dva pojmy? Jsou odlišné, nebo mají společnou myšlenku a cíl? Který z těchto pojmů používat?

Vysvětlení se dá najít u pojmenování institucí u nás a ve světě. V Německu a obecně jinde v Evropě a zámořských destinacích se totiž ustálil pojem muzeum jako pojem pro instituci, která právě výtvarné umění vystavuje. V našem českém prostředí si pod muzeem představíme spíše místa, kde jsou vystavovány historické artefakty a na výtvarné umění zde obvykle nenatrefíme. Toto vychází z tradice pojmenovávat instituce, kde se výtvarné umění vystavuje. Jde samozřejmě o galerii. Tento název však není zcela přesný, jelikož jinde ve světě bývá slovo galerie chápáno jako menší soukromá instituce, kde se prezentuje především současné umění, se kterým se i obchoduje² a obvykle nemá vlastní depozitář.

² HORÁČEK, Radek. Počátky galerijní animace. HAVLÍK, Vladimír a Zbyněk FIŠER. Slovem akcí obrazem: Příspěvek k interdisciplinarity tvůrčího procesu. Brno: Masarykova univerzita, 2013, s. 161. ISBN 978-80-210-5383-2

1.2 Historický vývoj galerijní animace

Historie muzeí a galerií sahá již do 4. století před naším letopočtem. Dcera posledního babylonského krále, princezna Bel-Shalti-Nannar, schoromáždila sbírku uměleckých a neuměleckých předmětů. Tyto předměty však nebyly pouze pro soukromé účely, jako tomu bývalo do té doby a bohužel i dlouho poté, kdy měl každý doma svůj vlastní kabinet, kterým se kochal pouze on sám, nebo se jím chlubil svým návštěvám. Většina široké veřejnosti se k "pokladům" ukrytých ve sbírkách nikdy nedostala už jen z důvodu kastovního systému.

Záměrem princezny Bel Shalti-Nannar, který je také v dobových dokumentech zachycen, bylo prostřednictvím shromážděných předmětů informovat mladou generaci o dovednostech předků a učit děti o umění. Teprve mnohem později vznikají první opravdové sbírky uměleckých děl a skutečná muzea zažívají svůj výrazný rozvoj teprve od druhé poloviny 19. století.³

Zde vidíme, že potřeba zprostředkování uměleckých děl není pouze počinem moderní doby, kdy se tak děje v souvislosti se současným uměním, které bývá vnímáno jako méně srozumitelné a tudíž nutné přetransformovat a přiblížit divákům.

Za pravděpodobného otce galerijní pedagogiky je považován Alfréd Lichtwark. Ten byl ještě koncem 19. století jediným, kdo se tímto tématem zabýval. Jako ředitel hamburské obrazárny měl možnost rozvinout propracovaný systém besed o umění před originálem díla, které jsou jednou z metod galerijní edukace.

Na přelomu šedesátých a sedmdesátých let se v německy mluvících zemích budují pracoviště typu "oddělení vzdělávání" (Abteilung Bildung) a začíná se přesněji vymezovat obor muzejní pedagogika.⁴

Postupně se světové instituce začínají každá odklánět jiným směrem. Francie se již v těchto dobách přikláníla k animacím.

³ HORÁČEK, Radek. Počátky galerijní animace. HAVLÍK, Vladimír a Zbyněk FIŠER. Slovem akcí obrazem: Příspěvek k interdisciplinarity tvůrčího procesu. Brno: Masarykova univerzita, 2013, s. 165-166. ISBN 978-80-210-5383-2.

⁴ HORÁČEK, Radek. Počátky galerijní animace. HAVLÍK, Vladimír a Zbyněk FIŠER. Slovem akcí obrazem: Příspěvek k interdisciplinarity tvůrčího procesu. Brno: Masarykova univerzita, 2013, s. 166-167. ISBN 978-80-210-5383-2

Již v osmdesátých letech se začíná v zahraničních zemích rozvíjet samostatný obor muzejní pedagogika, u nás jsme si museli ještě několik desítek let na tento vzácný okamžik počkat.

1.2.1 Jak chápat pojem animace v prostředí galerijního vzdělávání

Pro slovo animace neexistuje v českém jazyce žádný ekvivalent. Jeho význam by měl označovat jakousi aktivitu, vybuzení k vlastní tvorbě jako zpětná vazba k reakci a chápání současného umění.

Animace v galeriích jsou „oživující“ činnosti, při nichž návštěvníci pomocí různých materiálů či předmětů vytvářejí dílčí výtvarné etudy, které svým principem, technologií nebo obsahovým zaměřením navazují na sledované výtvarné dílo.⁵

Na rozdíl od jiných aktivizujících metod, jako jsou přednáška nebo beseda, v sobě animace nese prvek aktivního zapojení účastníka animačního programu. Přednáška či beseda mají totiž silně pasivní charakter, kdy účastníci nevyvíjejí žádnou vlastní aktivitu a nijak zvlášť se nezapojují do jejich dění. Pozorování, teoretické poznatky a mluvené slovo jsou nejdominantnějšími prvky těchto metod. Proto jsou využívány především pro práci s dospělými.

Galerijní animaci, kterou se budeme zabývat ještě níže (kap. 1. 3. 1), bychom měli chápat jako pojítka všech jednotlivých teoretických metod.

Stejně jako hledala pedagogika své ukotvení ve vědeckém prostředí, nachází se v této fázi i galerijní pedagogika. Dovoluji si tvrdit, že její postavení je ještě nestabilní a mnohem hůře uchopitelné. Díky jejím interdisciplinárním přesahům totiž vystupuje z pomyslné skořápky pedagogické nauky a bývá silně ovlivněna i sociologickými složkami, které často hrají v její působnosti mnohem větší roli než samostatná pedagogika.

⁵ HORÁČEK, Radek. Animace. HORÁČEK, Radek. Galerijní animace a zprostředkování umění. Brno: Akademické nakladatelství CERM, 1998, s. 72. ISBN 80-7204-084-7.

1.2.2 Kořeny české galerijní animace

V německy mluvících zemích byl pomyslným vlajkonošem galerijní pedagogiky Alfred Lichtwark, v našich končinách jím byl Otakar Hostinský. Jeho teoretické úvahy nejen o výtvarném umění přinesly do Čech nový pohled na zprostředkování umění.

V šedesátých letech Olga Pujmanová navštívila ve Spojených státech amerických v rámci odborných exkurzí do muzeí a galerií několik aktivizujících programů pro veřejnost. Právě tyto programy vedly k založení prvního lektorského oddělení na území České republiky vůbec⁶.

Tehdy se ještě nejednalo o přínos galerijní animace do českého prostředí tak, jak jej známe dnes. Pujmanová se ale zasloužila o velký pokrok, který podpořil vývoj galerijního vzdělávání v Čechách. Přinesla do NG myšlenku vytvoření speciálního pracoviště, které do té doby NG chybělo.

Díky tomuto počínu se u nás postupně začal ustalovat pojem *lektor* jakožto kompetentní osoba, která připravuje a realizuje programy pro veřejnost.

Toto byl klíčový okamžik z hlediska oddělení práce kurátorské a někoho - lektora, kdo bude zprostředkovávat umění veřejnosti. Dále se začíná vytvářet jakýsi terminologický základ a specializovaná pracoviště.

Přesto, že jinde ve světě už se klonili spíše ke galerijním animacím, na českém území se stále ještě instituce držely více při zemi. Zůstávaly spíše u starého modelu komentované prohlídky lehce propojené s krátkou etudou v prostorách mimo expozici, která ve větší míře obsahovala kresbu nebo malbu.

V Itálii se již od 17. století ustaluje profese zvaná *cicerone*, což byl jakýsi průvodce šlechticů po italských uměleckých památkách, který měl za úkol nejen předat požadované informace, ale zároveň měl za úkol být zábavný. Právě *cicerone* můžeme směle považovat za předchůdce galerijních pedagogů. U nás se tento pojem vyskytuje jen zřídka, ale pokud by

⁶ HORÁČEK, Radek. Počátky galerijních animací. HORÁČEK, Radek. Galerijní animace a zprostředkování umění. Brno: Akademické nakladatelství CERM, 1998, s. 165 - 167. ISBN 80-7204-084-7.

si někdo zasloužil titul cicerone, tak dva významní muži galerijního vzdělávání a to Igor Zhoř a Petr Spielmann. Tyto významné osobnosti připravily v roce 1961 průvodce k výstavě brněnského Domu umění publikaci, jež měla za cíl návštěvníky obohatit nejen teoreticky. Ve stejné době Igor Zhoř s Jaroslavem Brožkem sepsali takřka cicerónskou publikaci *Besedy o umění*, která vedle teoretické roviny obsahovala i jakýsi manuál nebo metodickou příručku pro učitele.

Další významnou ženou na poli edukační práce je bezesporu Gabriela Šimková, která v Anežském klášteře NG vytvořila v devadesátých letech Dětský ateliér (dále jen Ateliér). Do této chvíle fungovaly programy s výtvarnými etudami jako spíše interpretační aktivity, které nevyžadovaly po dítěti žádné tvůrčí a inovativní postupy. Až s příchodem Ateliéru se začínala koncepce lektorského oddělení posouvat jiným směrem.

Nutno dodat, že většina lektorů, kteří působili v lektorském oddělení, nebyla specialisty, ještě neexistoval žádný vysokoškolský obor, který by toto povolání zaštiťoval. Velká část lektorů byli učitelé nebo absolventi dějin umění filozofické fakulty a vzdělání si doplňovali až časem. Proto převážná podoba realizací probíhala intuitivně.

Devadesátá léta se ale nesla i na vlně rozporů a neshod. Na poli galerijní edukace se čím dál častěji objevovali zapálení jedinci, kteří toužili přenést zahraniční postupy pedagogického galerijního světa i k nám, avšak tato doba a politická nálada podobným tendencím často nepřála. V nelehké situaci byly galerie nuceny propouštět v rámci úsporných opatření. I přes tyto nesnáze to bylo povznášející období, které rozpohybovalo galerijní pedagogiku a posunulo ji opět o krůček kupředu.⁷

Od devadesátých let až po dnešní dny se galerijní pedagogika výrazně posunula kupředu, za což vděčíme mnoha osobnostem současné galerijní scény. Příkladem bych uvedla ty, kteří mi byly největší oporou

⁷ HORÁČEK, Radek. Cicerone v českém uměleckém provozu. HAVLÍK, Vladimír a Zbyněk FIŠER. Slovem akcí obrazem: Příspěvek k interdisciplinarity tvůrčího procesu. Brno: Masarykova univerzita, 2013, s. 168-171. ISBN 978-80-210-5383-2

při psaní této práce. Jsou to: Radek Horáček, Petra Šobáňová, Marie Fulková nebo Ondřej Horák. Osobností, které nadále pracují na vývoji galerijní pedagogiky, je velká řada a všechny tyto osobnosti jsem nejmenovala, avšak jejich podíl na tváři dnešního galerijního vzdělávání, je nepopíratelný.

1.3 Aktivizující programy

Jak už bylo zmíněno výše, historie galerijní pedagogiky v Čechách začala v 60. letech, kdy pracovnice Národní galerie v Praze Olga Pujmanová, podnítila vznik Lektorského oddělení Národní galerie v Praze. Právě díky zkušenosti s aktivizujícími programy, které si přivezla z návštěv galerií Spojených států.

Nad důležitostí návštěv galerií se zamýšlel v 80. letech minulého století také Otakar Hostinský, který ve své studii *Dějiny umění v dětské světnici* vyjádřil názor, jak je důležité, aby děti již od raného věku přicházely do kontaktu s originály uměleckých děl.

Nutno dodat, že aktivizující programy nejsou určeny pouze pro školní skupiny nebo rodiče s dětmi. Některé z programů především pasivního charakteru jsou věnovány dospělým milovníkům výtvarného, nejen současného, umění. Takto koncipované programy vedou do galerií dospělého návštěvníka za hlubším poznáním děl.

1.3.1 Základní typy aktivizujících programů⁸

Galerijní a muzejní pedagogika vnímá metody ve třech kategoriích, které jsou členěné dle svého charakteru a náplně, tj. programy teoretické, praktické a smíšené.⁹

A. Programy teoretické

⁸ Viz. Horáček, 2013, str. 167-178.

⁹ HORÁČEK, Radek. Základní typy aktivizujících programů. FIŠER, Zbyněk, Vladimír HAVLÍK a Radek HORÁČEK. Slovem, akcí, obrazem: příspěvek k interdisciplinarity tvůrčího procesu. Brno: Masarykova univerzita, 2013, s. 176-178. ISBN 978-80-210-5389-2.

- přednášky
- prohlídky s výkladem
- konference
- teoretická

sympozia

A. Programy praktické

- ateliéry
- tvůrčí dílny
- výtvarné kurzy
- workshopy (umělecká sympozia)

A. Program smíšené

- galerijní animace - je „edukátorská tvořivá a interpretační činnost v galerii, která využívá jedinečné možnosti autenticity prostoru, kurátorského záměru a hlavně možnosti studovat originál v jeho správném měřítku, barevnosti a struktuře, což jsou hlavní problémy při jeho jakémkoliv reprodukčním přenosu. (Dytrtová 2010, cit. In Uhl Skřivanová a kol., 2014, s. 139)”¹⁰

Všechny typy programů jsou hojně využívány v praxi, avšak záleží především na galerii a jejím lektorském oddělení, jak a v jaké míře je použije. V neposlední řadě záleží na prostorových možnostech. V případech, kde lektorská centra nedisponují dostatkem prostor pro ateliéry, které by jim umožňovaly takřka neomezené možnosti, se většinou omezují spíše na teoretické a smíšené programy. Animační programy, včetně výtvarné činnosti, v těchto podmínkách probíhají přímo v expozici. To nemusí být vždy zcela ideální jak z hlediska dynamiky programů, tak s ohledem na potřeby a schopnosti účastníků udržet pozornost a v neposlední řadě může hrozit i zvýšené nebezpečí nějaké nehody.

¹⁰ HRUŠKOVÁ, Irena. Výstup z vyučování. Galerijní animace. UHL SKŘIVANOVÁ A KOL., Věra a . Pedagogika umění - umění pedagogiky: aneb přínos oboru výtvarná výchova ke všeobecnému vzdělávání. Ústí nad Labem: Univerzita Jana Evangelisty Purkyně v Ústí na Labem, 2014, s. 139. ISBN 978-80-7414-663-3.

Teoretické a praktické programy využívají lektoři nejčastěji během jednorázových akcí, kdežto animační programy slouží hlavně pro každodenní návštěvy školních skupin, nebo jako v případě GASK, pravidelných mezigeneračních programů, programů pro školní skupiny a pravidelné výtvarné dílny, jež fungují na bázi animačních programů.

1.4 Záměry galerijní animace

Animace může být chápána jako jakási pomůcka k bližšímu pochopení daného díla a jeho interpretaci. To však není jejím hlavním a jediným cílem. Vzhledem k její koncepci, která je vystavěna nejenom teoreticky, ale i prakticky, vede účastníky animačního programu nejen k teoretickým úvahám, ale především k vlastní tvorbě. Na základě vlastních prožitků z této tvorby mohou účastníci přirozeněji dojít k pochopení díla. Teoretické i praktické aktivity animace jsou založeny na smyslovém vnímání. Ať už se jedná o zrak, sluch, čich nebo hmat. Vždy dochází k přímé konfrontaci s originálním provedením díla. Účastníci galerijní animace mohou vnímat jeho opravdovost - skutečné barvy, velikost, struktury, nebo mohou zažít jedinečný pocit v konfrontaci s prostorem galerie a jinými uměleckými díly. Z této myšlenky také vychází stálá expozice GASK, jejíž koncept sestavil šéfkurátor Richard Drury. Uvažuje nejenom o samotných dílech, ale i o prostoru, ve kterém se díla nachází.

Jedná se o komplexní strukturované programy, které jsou koncipovány ve vazbě na RVP. Uskutečňují se se skupinou žáků či studentů v prostorách galerie výtvarného umění v souvislosti s konkrétní výstavou výtvarných uměleckých děl nebo stálou expozicí dané kulturní instituce. V setkávání mladých lidí s výtvarným uměním jsou uplatňovány oboustranně vstřícnější metody a formy inspirované zejména přístupy konstruktivní a zážitkové pedagogiky. Galerijní animace mají za cíl v první řadě neodrazovat od onoho setkávání a také naučit mladé lidi umět z tohoto setkávání něco vytěžit.¹¹

¹¹ Galerijní animace. In: Metodický portál: inspirace a zkušenosti učitelů [online]. Praha: MŠMT, 2018 [cit. 2018-01-27]. Dostupné z: <https://digifolio.rvp.cz/view/view.php?id=2003>

1.5. Přínos galerijních edukací

Leonora Kitzbergerová ve své on - line publikaci *Didaktika výtvarné výchovy* popisuje vstup do galerie jako neopakovatelný zážitek, který může změnit pohled návštěvníka na umění. Na celý život. “Vstupem do prostor výstavy či galerie otevíráme svým žákům zážitek, který jim přináší informace a poznatky, jež nelze jinou cestou zprostředkovat ani nahradit. Samo prostředí galerie jako místa určeného pro specifické druhy prožívání a fyzická přítomnost originálů děl mohou mít až magický formující účinek na budoucího diváka a aktivního účastníka kulturního dění. Hlavní motivace galerijní a muzejní pedagogiky, totiž názornost výuky, se zde může stát základem svébytného pedagogického díla. Návštěva muzea či galerie tak nemusí být jen doplňkem školní výuky, sloužícím k předkládání důkazů o reálné existenci probíraných objektů, nebo zpestřením, které přichází na řadu v době rozvolnění režimu školy po uzavření klasifikace. Současná galerijní (a muzejní) pedagogika již často poskytuje vyučujícím kromě edukačních programů ke konkrétním výstavám a expozicím také metodické návody k samostatné pedagogické práci. (viz publikace Gamuedu 1, 2012 a Gamuedu 2, 2013.)”¹²

Právě zážitek a prožitek jsou dvě nejvýznamnější hodnoty, k nimž animace směřují.¹³

1.6. Osobnost lektora

Lektor se často setkává s komentáři k jeho profesní náplni, která dehonestuje jeho práci i vnitřní poslání. Mohli bychom je zařadit na stejný stupeň jako učitele, jelikož většina názorů, která jsou o této práci vyslovována, naráží na práci s dětmi. Proto v mnoha případech dochází k nepochopení tohoto povolání. “*Vždyť si jenom s těmi dětmi hraje!*”, slýchá občas lektor i učitel.

V případě lektora je tento názor ještě zastřen neznalostí galerijního prostředí. Školu jsme totiž navštěvovali všichni, galerii nikoli. Považuji za

¹² KITZBERGEROVÁ, Leonora. *Didaktika výtvarné výchovy*. Didaktika výtvarné výchovy [online]. Pedagogická fakulta: Univerzita Karlova v Praze, 2014, s. 16 [cit. 2018-06-12]. ISBN 978-80-7290-667-3. Dostupné z: https://uprps.pedf.cuni.cz/UPRPS-353-version1-didaktika_vytvarne_vychovy.pdf

¹³ HORÁČEK, Radek. *Animace*. HORÁČEK, Radek. *Galerijní animace a zprostředkování umění*. Brno: Akademické nakladatelství CERM, 1998, s. 72. ISBN 80-7204-084-7.

důležité, aby práce lektorů byla více zviditelňovaná a představovaná široké veřejnosti.

Přitáhnout lidi do galerie a probudit v nich zájem o umění, to chce nejen dobré nápady, ale i tým lidí, který se dokáže postarat o jejich uskutečnění. Právě proto je v galerii lektorské oddělení. Jeho zaměstnanci se leckdy nezastaví. Organizují nejrůznější akce, přednášejí, vedou workshopy, provázejí po galerii skupiny štěbetavých dětí i uměnilovných seniorů.¹⁴ Takto hovoří o lektorech kniha *Jak se dělá galerie*, určená především dětem. Úkolem lektora, jak už bylo výše řečeno, je přitáhnout do galerie nové a nové návštěvníky a vzbuzovat v nich zájem o umění, vytvářet prostor pro otevírání individuálních otázek každého jedince - návštěvníka. Nejedná se ale pouze o děti. Lektor cílí na všechny věkové kategorie. Mít stále nové nápady, být kreativní a stále něčím překvapovat. To se může stát časem jakýmsi úskalím. Lektor nesmí nikdy usnout na vavřínech. Musí se neustále vzdělávat, studovat umění, navštěvovat jiná lektorská oddělení, hledat nové metody práce atd. V tomto ohledu existuje pomyslná podpora lektorů, jež nese název Komora edukačních pracovníků. Komora pořádá pravidelná setkávání muzejních a galerijních pedagogů, kteří si navzájem představují své instituce, posílají lektorských oddělení. Nejen, že se setkávají pedagogové s novými přístupy, ale také v průběhu setkání probíhají volné diskuse, které otevírají aktuální individuální otázky jednotlivých oddělení, na něž mohou pedagogové společně hledat odpovědi.

Na konferenci "Pro koho to děláš?" v roce 2013, zaznělo hned několik názorů, jak důležité je, aby lektorská oddělení úzce spolupracovala s kurátorským oddělením, nebo spíše naopak. Aby kurátoři nebyli uzavřeni pro svůj zprostředkovatelský záměr, ale aby vedli diskuse s lektorskými centry, které mohou ze svých zkušeností a potřeb pro vzdělávací záměry významnou měrou přispět k dotvoření prostoru ku spokojenosti obou stran.¹⁵ Vzhledem k mému působení v LC GASK mohu říct, pokud tato spolupráce funguje, jako v případě GASK, funguje dostatečně dobře.

¹⁴ CHROBÁK, Ondřej, Rostislav KORYČÁNEK a Martin VANĚK. Na co ještě zajít do galerie. *Jak se dělá galerie*. Brno: Moravská galerie v Brně, 2016, s. 30. ISBN 978-80-7027-303-6.

¹⁵ ŠOSO VÁ, Jitka. Hledání lektorské identity. In: BARTLOVÁ, Anežka, Ondřej HORÁK, Jan KRATOCHVIL a Jitka ŠOSO VÁ. "Pro koho to děláš?". Praha: tranzit.cz, 2013, 46 - 47. ISBN 978 80 87259 25 2. ISSN 978 80 87259 25 2.

V rozhovoru s vedoucí LC GASK Mgr. Karin Vrátnou Militkou jsme došly k tématu, nebo spíše k pocitu, který se často u lektorů vyskytuje. Tím pocitem je jakási citová vazba vůči stálým návštěvníkům jejich programů. Obzvláště na malých městech dochází k hlubším vazbám, které přinášejí lektorům zvýšený pocit zodpovědnosti vůči konkrétním návštěvníkům. Mají pocit, že navštěvují galerii především kvůli nim samým, kvůli jejich práci. Toto pak vede ke zvýšenému tlaku na jejich psychiku. Často se najdou ti návštěvníci, kteří po nějaké době začínají zneužívat jakési vazby s lektorem. Tady vidím nebezpečí a rizika práce lektorů.

Mgr. Karin Vrátná Militká na toto téma konstatovala, že si každý lektor musí uvědomit, že po profesní stránce jsme všichni nahraditelní, a proto by lektor neměl mít pocit zvýšené zodpovědnosti vůči konkrétním návštěvníkům. Pokud návštěvník navštěvuje galerii a lektorské programy, navštěvuje je vždy především pro obsah. V případě, že se vymění obsazení lektorského oddělení, návštěvník bude v návštěvách galerie pokračovat i nadále. Osobní sympatie by měly stát až na druhém místě. Samozřejmě, že jsou důležité a napomáhají při komunikaci a utváření vnitřního klimatu jednotlivých akcí, nepoukazují však na kvalitu programů a akcí a lektor by je měl takto chápat. Mimo jiné mu to ušetří zbytečný stres..

Proto by měl lektor, stejně jako učitel, dbát na správnou psychohygienu. Měl by sledovat aktuální trendy ať už v umění, tak ve vzdělávání a být otevřen vnějšímu světu.

Kdo tedy lektor ve skutečnosti je? Pedagog výtvarné výchovy, kunsthistorik, nebo něco jiného?

Galerijní edukátor, vzhledem k šíři záběru galerijní pedagogiky, by měl být nejen zdatným učitelem předškolních dětí, školních dětí obou stupňů, i středoškoláků, ale také zdatným pedagogem, ovládat minimálně základy andragogiky a v neposlední řadě speciální pedagogiky.

V tomto ohledu jsou na lektory kladeny vysoké nároky, která mnohdy mohou přesahovat jejich aktuální možnosti. Jak už bylo řečeno, jako obor, který je ve vysokoškolském systému zaveden krátkou dobu, bude ještě nějaký čas trvat, než se postavení lektorů jasně zformuje a ustálí.

1.7 Galerijní pedagogika v Rámcovém vzdělávacím programu

V procesu uměleckého osvojování světa dochází k rozvíjení specifického citění, tvořivosti, vnímavosti jedince k uměleckému dílu a jeho prostřednictvím k sobě samému i k okolnímu světu.¹⁶ Kladu si otázku: Jak jinak ale docílit, aby konkrétní jedinec dokázal být citlivý a vnímavý vůči uměleckému dílu, než že by měl přicházet do styku s uměleckým dílem?

Nad důležitostí návštěv galerií se zamýšlel již v 80. letech minulého století Otakar Hostinský, který ve své studii *Dějiny umění v dětské světnici* vyjádřil názor, jak je důležité, aby děti již od raného věku přicházely do kontaktu s originály uměleckých děl.¹⁷

“Edukační program by měl spoluvytvářet co nejlepší podmínky pro tvořivé a otevřené chápání výstavy či expozice - pomoci vyučujícímu nastavit situaci, která žákům odkryje i ty dimenze díla, jež běžnému, méně pozornému a méně motivovanému divákovi mohou uniknout. Raději bez vysvětlení a poučování, ale hledáním souvislostí „za“ vystaveným dílem a ostatní prací umělce, nalézáním cest k podoným obsahům v každodenní žité i mediálně zprostředkovaná realitě.”¹⁸

Problém ale nastává už v momentě, kdy se učitel rozhodne, že by rád dětem zprostředkoval edukační program v galerii. Nyní bez ohledu na vzdálenost a dopravních možností jednotlivých škol.

Pokud učitel absolvuje, podotýkám, jakýkoli program mimo školní prostředí, jedná se o cestu, která není v rozsahu časové dotace dané vyučovací hodiny, dochází k nelehkým logistickým situacím, které musí učitel řešit. Hodiny, které učitel vykonal mimo svou přímou pedagogickou působnost, by mu měly být sice proplaceny jako přesčasy, ne všechny školy však mají finanční prostředky na takové výdaje. Dalším problémem bývají především ty případy učitelů, kteří učí v konkrétních třídách dílčí předměty (tj. učitelé učící na druhém stupni a

¹⁶ RVP ZV, str. 67

¹⁷ HORÁČEK, Radek. Počátky galerijní animace. HAVLÍK, Vladimír a Zbyněk FIŠER. Slovem akcí obrazem: Příspěvek k interdisciplinaritě tvůrčího procesu. Brno: Masarykova univerzita, 2013, s. 169. ISBN 978-80-210-5383-2

¹⁸ FULKOVÁ, Marie, Lucie JAKUBCOVÁ, Leonora KITZBERGEROVÁ a Vladimíra SEHNALÍKOVÁ. Galerijní a muzejní edukační programy a jejich zakotvení v rámcových vzdělávacích programech. KITZBERGEROVÁ, Leonora. Galerijní a muzejní edukace 2. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Pedagogická fakulta, Uměleckoprůmyslové museum v Praze, 2013, s. 23. ISBN 978-80-7290-700-7.

středních školách). V těchto případech pak dochází i k nelehkým řešením situací, které se týkají změny organizace rozvrhu hodin a koordinace jiných hodin s ostatními kolegy (suplování hodin, změna rozvrhu hodin ve více ročnících, nejen v konkrétní třídě apod.)

Nejmenší problém s galerijní pedagogikou mají mateřské školy, které, pokud tak učiní ve ŠVP nebo třídním vzdělávacím programu, mohou bez výčitek navštívit galerii.

Ve školském zákonu, § 17, odstavci 1 se píše, cituji: "Školy a školská zařízení vytvářejí podmínky pro rozvoj nadání dětí, žáků a studentů". Pokud má škola vytvářet podmínky pro rozvoj nadaných žáků, mělo by MŠMT zvážit, jakou roli hrají galerijní edukační programy ve vzdělávacím systému nebo jakou roli by zde mohly hrát. Ne každé dítě odchází z edukačních programů s pocitem naplnění, ale nelze zaujmout vždy všechny jednotlivce, i s ohledem na individuální možnosti, potřeby a schopnosti žáků.

Základní vzdělávání vede k tomu, aby si žáci osvojili potřebné strategie učení a na jejich základě byli motivováni k celoživotnímu učení, aby se učili tvořivě myslet a řešit přiměřené problémy, účinně komunikovat a spolupracovat, chránit své fyzické i duševní zdraví, vytvořené hodnoty a životní prostředí, být ohleduplní a tolerantní k jiným lidem, k odlišným kulturním a duchovním hodnotám, poznávat své schopnosti a reálné možnosti a uplatňovat je spolu s osvojenými vědomostmi a dovednostmi při rozhodování o své další životní dráze a svém profesním uplatnění. Tento odstavec ze Školského zákoníku (§44), považuji za nesmírně důležitý. Podíváme-li se na stavbu edukačních programů většiny galerií, uvidíme, že všechny tyto složky jsou obsaženy v jejich obsahu. Nejen, že edukační oddělení vytvářejí animační programy v návaznosti na RVP, ale obsah galerií a obecně, vztáhneme-li toto k umění, mělo by být umění s cíli základního vzdělávání v naprostém souladu.

Učitelé mají právo dle § 22a, c) "na využívání metod, forem a prostředků dle vlastního uvážení v souladu se zásadami a cíli vzdělávání při přímé vyučovací, výchovné, speciálněpedagogické a pedagogicko - psychologické činnosti."¹⁹

Na úrovni rozvržení povinných hodin, které si škola dle uvážení v každém vzdělávacím sektoru určí na základě RVP, pak může být škola zaměřena sportovně, hudebně nebo výtvarně apod. Tady pak dochází právě k situacím, které

byly zjištěny i během výzkumu, kdy školy upřednostňují některý z výše uvedených předmětů a následkem toho jsou jiné předměty odsunuty do pozadí.

V souvislostech s úvahami nad školským zákonem, a RVP, jsem došla k otázce, zda by nebylo možné vypracování jakýchsi rozšiřujících pravomocí ve formě akreditací od MŠMT, které by edukačním programům zajišťovaly jednoznačnou erudici. Což by mohlo učitelům pomoci při rozhodování mezi jinými programy z různých jiných nabídek, které hojně do škol přicházejí.

1. 8 Prostor galerie jako důležitý prvek v galerijní pedagogice

Má architektura galerií vliv na vnitřní edukační procesy? V rámci svého studia, krátké pedagogické praxe a práce galerijního pedagoga jsem navštěvovala a navštěvuji galerie, a to nejen za účelem setkávání se tváří v tvář s uměleckými díly. Každá instituce funguje jinak, stejně jako každá osobnost je jedinečná. A právě osobnost ředitelů, kurátorů, lektorů, produkce atd., utváří tvář celé instituce. Avšak i architektura hraje jistou roli v celém procesu a ne zcela zanedbatelnou. Roli zde hraje více faktorů a prostor dané galerie je jen jeden z mnohých, avšak pro práci lektorských oddělení je prostor galerie naprosto zásadním.

Vzpomeneme-li opět krátce, jaké jsou cíle a náplň edukačních pracovníků galerií a muzeí, vidíme, že potřeba přidaného prostoru hraje zásadní roli. Práce v bezprostřední blízkosti uměleckých děl má své výhody a kvality v oblasti umění a kultury, zároveň ale nese rizika, která souvisí právě s prostorovým uspořádáním budovy galerie a expozice. V centru pozornosti jsou vždy vystavovaná díla a exponáty, které i přes veškerou péči celého umělecké i technického týmu, bývají vystaveny možnému riziku znehodnocení.

Jedná se o hypotetická rizika, na která raději nikdo nechce ani vzpomenout, avšak jsou nutnou součástí práce v expozici a právě pro lektora bývají zásadní při tvorbě konkrétního programu. Galerie mají výstavní plán sestavený několik let dopředu, teoreticky tedy lektorské oddělení může pracovat na přípravách programů s dostatečným předstihem. Např. v GASK patří lektorské oddělení k neodmyslitelné součásti uměleckého oddělení, kdy kurátoři s lektory úzce spolupracují. Lektor má pak zdánlivě dostatek času na přípravu programů. Lektor v GASK má k dispozici i architektonické plány expozice, díky kterým si může program uzpůsobit i prostorovým možnostem. Stává se ale, že realita bývá jiná, než v projektech.

Setkání Komory edukačních pracovníků, které se konalo 8. října 2018 v prostorech Musea Kampa, přineslo seznámení a nahlédnutí do práce významné muzejní instituce *Museum Kampa - Nadace Jana a Medy Mládkových*. Seznámila jsem se s jejich edukačními programy a různými přístupy, které mi ukázaly, že bezpochyby ovlivňují proces galerijní edukace jak v pozitivním, tak v méně pozitivním slova smyslu.

Mimo jiné setkání Komory edukačních pracovníků znovu otevřelo téma, které trápí nejednu z galerií a muzeí. Nedostatečné prostory ateliérů nebo dokonce žádný ateliér. To je právě případ i Musea Kampa, které doposud nedisponuje žádným ateliérem nebo Portheimky a Werichovy vily, které také spravuje Nadace Jana a Medy Mládkových. Museum uměleckého skla Portheimka disponuje jednou malou místností, kam se vejde pouze omezený počet osob. V případě, že chce navštívit expozici celá školní třída, bývá problém s organizací a musí se skupina rozdělit na dvě paralelní.

Pro mnoho lidí galerie působí dojmem dezinfikované neutrální půdy, která od návštěvy spíše odrazuje, ale tak to samozřejmě není. Bohužel zdá se, že stále převládají tyto, spíše negativní, pocity z galerií.

“Je to prostor, který se zakládá na podobných mocenských vztazích, jaké nalezneme v mnoha jiných společenských sférách. (Steyerl, cit. in Stehlíková Babyrádová a kol., 2016, s. 122)”²⁰

Zajímavým fenoménem se v posledních letech stává nová výstavba výstavních prostor, které přitahují návštěvníky i díky své pozoruhodné architektuře. Pokud ve svém působení počítají i s fungováním lektorského centra, které se zabývá zprostředkováním umění těm nejmladším návštěvníkům galerií a kunsthalle, mají vyhráno. Někdy však neslouží sami budovy jako zprostředkovatel umění, jako spíše samostatné umělecké dílo, na které se návštěvníci chodí obdivně dívat.

Nepřekvapuje také, že mezi řadou široce diskutovaných a mediálně přitažlivých nových realizací muzejní architektury lze nalézt poměrně málo příkladů, kdy by mezi odborníky a kritiky panovalo shodné přesvědčení, že architektura budovy prokazatelně slouží vystaveným sbírkám a vytváří optimální prostředí pro vnímání uměleckých děl, spíše než aby strhávala pozornost sama na sebe²¹. V tom případě jsou v nesnadné pozici i lektorská oddělení, která se musí s prostorem sžít. Oni jsou ti, kteří mají umění

²⁰ NOVOTNÁ, Hana. Důraz na kontextuální interpretaci. Vize v umění a ve výchově uměním. Brno: Masarykova univerzita, 2016, s. 122. ISBN 978-80-210-8451-3.

²¹ KESNER, Ladislav. Expozice jako prostor aktivního vnímání: teoretická východiska, strategie realizace. Bulletin Moravské galerie v Brně [online]. (58/59), 96 [cit. 2018-03-17]. Dostupné z: http://www.cultropa.cz/dox/92_107.pdf

zprostředkovávat a navodit vhodné klima, které bude podporovat edukační proces. Pokud však nemá lektor dostatek prostoru, prostorů nebo prostředků pro svoji práci, mohou se tyto podmínky podepsat na procesu animačního programu i konečném výstupu. To samé platí i o druhé straně, tedy účastníkovi animačního programu. Necí tí-li se komfortně v prostorách galerie či expozice, dochází ke znehodnocení celého edukačního procesu. Důsledkem toho pak nemusí být prožitek dostatečně silný a v nejhorším případě může návštěvníka odradit od návštěv galerie nadobro.

Ladislav Kesner se v článku pro Bulletin Moravské galerie v Brně zmiňuje o nově vzniklých budovách světových galerií jako je budova Guggenheimova muzea v Bilbao i v New Yorku nebo Tate Modern v Londýně. Z vlastní zkušenosti z New Yorku mohu potvrdit, že budova Guggenheim přitahovala více turistů než návštěvníků samotné expozice. I přesto, je návštěvnost velmi vysoká. Uspořádání sbírek Guggenheimu je velmi členité a prostory, s ohledem na proces vzdělávání, velkorysé. Pohybujete se po museu a nevíte, koho obdivovat dříve. Všechna díla, která jste před tím vidali jen v knihách nebo na internetu, jsou nyní před vámi. Návštěvník zde zažívá jakousi euforii, která je prostorem podpořena, stoupáte výš a výš. Přibližujete se k nebi a na konci na vás čeká pomyslný vrchol sbírky. Přes to všechno se stále ohlížíte, díváte se dolů, jak už jste vysoko, jak na vás působí prostor a tato fascinující architektura.

Ať už zde budeme mluvit o Guggenheimu nebo “pouze” o Národní galerii v Praze, existují budovy galerií a muzeí a podobných instituce s vyšší návštěvností turistů a velkorysým prostorem, ale i naopak. Každá výstavní instituce a jejich lektorská oddělení se musí poprat po svém s těmito aspekty. Uvědomíme-li si, že velké množství galerií sídlí v historických budovách, jejichž prvotní účel a dispozice nebyly navrženy pro edukační působení, musíme přihlédnout i ke způsobu, jakým dnes tyto instituce pracují a jaké možnosti jim mnohdy staleté prostory umožňují.

Spolupráce lektorských oddělení a kurátora na vytváření nových výstav není v české praxi příliš obvyklým jevem. Můžeme se podívat na jednu ze zajímavých expozic, které byli během posledních let vytvořeny a odlišné fungování animačních programů v ní na základě spolupráce či nespolupráce na výstavbě nové expozice.

Jde o výstavu *Secese - Vitální umění 1900*. Pod vedením Uměleckoprůmyslového muzea v Praze (dále jen UPM) vznikla v roce 2013 expozice, která do roku 2016 sídlila v budově Obecního domu v Praze. Poukazovala na převratnost myšlení a snahu o modernizaci a emancipaci konce 19. století. Výstava *Secese - Vitální umění 1900* přibližovala tento výjimečný výtvarný směr z hlediska výtvarné tvorby, i když nelze

tuto rovinu jednoznačně oddělit. Expozice se zároveň snažila vtáhnout návštěvníka do doby secese užitým uměním (nádobím, šatstvem, nábytkem, hračkami atd.).

Mimo jiné byl součástí výstavy samoobslužný vzdělávací program v podobě tabletů rozmístěných po celé expozici. Tyto tablety v sobě ukrývaly další rozšiřující informace o konkrétních exponátech. Nepřenosné tablety rozšiřovaly informace o zásadních tvůrcích či dobovém kontextu a v úvodu výstavy se nacházela časová osa, která na tyto dobové souvislosti poukazovala. Výstava, mimo jiné, disponovala také aktivní zónou, ve které si návštěvníci mohli díky digitální hře vytvořit vlastní secesní interiér.

Lektorské oddělení UPM poté vytvořilo soubor úkolů, tzv. Secesní balíček. Tento balíček obsahoval několik souborů, které se zaměřovaly na konkrétní secesní odvětví. Balíček zahrnoval listy, které byly zaměřeny na módu, nábytek, květinový motiv. Jako student jsem měla příležitost vžít se do role žáka a vyzkoušet si, jak tento program funguje. Stala jsem se na chvíli součástí přímého edukačního procesu a nebyla jsem v něm příliš spokojená. Z pohledu edukátora musím ocenit velkorysé prostory expozice, jež hodnotím velmi kladně s ohledem na možnost bezpečného a příjemného pohybu po výstavě. Avšak z pohledu účastníka edukačního vzdělávání skrze pracovní listy jsem se cítila velmi nekomfortně. Místo totiž nebylo pro tento koncept příliš uzpůsobeno. Pokud lektorská oddělení nemají k dispozici ateliér, kde se část edukačních programů může realizovat a vytvoří samoobslužné pracovní listy, jako tomu bylo v tomto případě, mělo by vytvořit návštěvníkům vhodné podmínky pro jejich realizaci a práci s nimi (dostatek místa na sezení, klidovou/ odpočinkovou zónu apod.). V této souvislosti cílím především na spolupráci lektorských oddělení s těmi kurátorskými. Kurátorská oddělení by měla lektorská oddělení vnímat jako rovnocenné partnery, jelikož lektorská oddělení jsou většinou ti, kteří mají intenzivnější kontakt s návštěvníkem, mají více možností zaznamenat nové poznatky, které mohou být užitečné i kurátorům při přípravě koncepcí nových výstav. A kurátoři mohou na základě této kooperace vytvořit edukátorům ideální podmínky pro jejich programy.

II. PRAKTICKÁ ČÁST

2. Galerie Středočeského kraje v Kutné Hoře, p. o.

Tato jedinečná galerie disponuje velkým množstvím prostor, které by jiné galerie mohly označit za nevidaný luxus. Sídlí v jezuitské koleji v Kutné Hoře. Je institucí zaměřenou svou sbírkou i výstavním programem na výtvarné umění 20. a 21. století.

“Jako instituce vznikla v roce 1963 pod názvem Středočeská galerie, v letech 1993-2009 pokračovala jako České muzeum výtvarných umění v Praze a pod názvem GASK – Galerie Středočeského kraje existuje od roku 2009.”²²

Tři patra výstavních prostor nabízí aktualizovanou stálou expozicí nesoucí název *Stavy mysli / Za obrazem - obměny a intervence*, kterou sestavil a zaštil šéfkurátor Richard Drury, ale i prostor určený pro měnící se aktuální výstavy. Ve stálé expozici se vedle sebe představují díla klasických mistrů se současnými umělci. Ruku si zde podává minulost s budoucností a je zde konfrontována plošná tvorba s tvorbou prostorovou. Lektorské centrum GASK se také zapojilo do příprav stálé expozice a v rámci projektu *GASK bez bariér* vytvořilo pro expozici soubor haptických přepisů vystavených obrazů pro slabozraké a nevidomé návštěvníky společně s audio průvodcem celou stálou expozicí. Dále pak jsou k dostání na pokladně galerie pracovní listy také z dílny Lektorského centra GASK.

Prostor galerie je členěn do menších místností, které i přes to umožňují volný pohyb po expozici, nyní především s ohledem na větší skupiny návštěvníků, které jsou vedeny lektorem.

Jelikož se budova Jezuitské koleje rozkládá na tak rozsáhlém území, nabízí, i přes své stáří, mnohé možnosti.

2.1 Lektorské centrum GASK

Lektorské centru Galerie Středočeského kraje v Kutné Hoře vzniklo v roce 2009 pod odborným vedením Ondřeje Horáka. V roce 2009 procházela galerie rozsáhlou rekonstrukcí a organizačními změnami a začalo vznikat nové lektorské oddělení. Ještě před tím, než galerie znovu oficiálně otevřela po již zmiňované rekonstrukci, rozhodlo se

²² O nás. GASK [online]. Kutná Hora: GASK, 2018 [cit. 2018-11-12]. Dostupné z: <http://www.gask.cz/cs/navsteva/o-nas>

Lektorské centrum GASK upoutat na sebe pozornost a přilákat potenciální návštěvníky. S projektem pod názvem GASKtour objíždělo LC GASK kraj a okolí se zapůjčeným double-deckerem, který byl vyzdoben malbami Davida Böhma a Jiřího Franty, stejně jako Časovou osou LC GASK.

“Pro středoškolské studenty byla připravena hra. Nejprve měli rozpoznat přes 30 významných výtvarných a architektonických děl. Pak následovalo hledání současných výtvarných směrů – jejich rozpoznávání, třeba konceptualismu, body artu, land artu apod.”²³

Tento projekt byl na české scéně naprosto ojedinělý a velmi úspěšný. Po personálních změnách se do vedení LC GASK postavila v roce 2011 Mgr. Karin Vrátná Militká a v jeho čele stojí doposud (pozn: listopad 2018).

“LC GASK se snaží svou činností podněcovat veřejnost, aby výtvarné umění vnímala jako přirozenou součást svého života a chápala galerijní a muzejní instituce jako otevřené místo.”²⁴ Jeho cílovou skupinou nejsou pouze školní skupiny. S ohledem na polohu, kde se galerie nachází, bere edukační oddělení v potaz i místní komunitu.

Velkou výhodou LC GASK jsou sdílené prostory administrativních prostor s Kurátorským oddělením. LC GASK si samo o sobě programově vymezilo za cíl spolupracovat na tvorbě edukačních programů s kurátory výstav, které jsou GASK připravovány, avšak bezprostřední kontakt s Kurátorským oddělením hraje nezastupitelnou roli v přípravě a tvorbě edukačních materiálů.

V dnešních dnech má LC GASK dva ateliéry a stává se čím dál častěji, že probíhají dva edukační programy současně.

LC GASK postupem času vytvořilo nabídku edukačních programů pro školní a zájmové skupiny, které se váží ke stále expozici Stavý myslí/ Za obrazem - obměny a intervence, které v poslední době prochází inovací a obměnou. Dále pak LC GASK nabízí těmto skupinám edukační programy, které se váží k dočasným výstavám. Práce LC GASK se však nezaměřuje pouze na děti a školní skupiny, jímž je věnována široká nabídka programů. Programy se vždy vážou k RVP a případně vznikají na konkrétní

²³ Umění není jenom okolo nás, ale přímo v nás [online]. 2010 [cit. 2018-08-10]. Dostupné z: <https://www.novinky.cz/kultura/197304-umeni-neni-jenom-okolo-nas-ale-primo-v-nas.html>

²⁴ Lektorské centrum [online]. Kutná Hora: GASK, 2017 [cit. 2018-10-15]. Dostupné z: <http://www.gask.cz/cs/navsteva/lektorske-centrum>

ŠVP školy, která vznesou požadavek ke zpracování individuálního edukačního programu. Organizuje komentované prohlídky pro seniory, realizuje mezigenerační programy pro rodiny a občasně workshopy pro všechny věkové kategorie (viz. níže).

2.1.1 Edukační programy pro školní a zájmové skupiny

- **Vzdělávací programy pro mateřské školy** - tyto programy byly navrženy tak, aby přilákaly do galerie ty nejmenší. LC GASK si klade za cíl, aby bylo dostupné pro všechny věkové kategorie, proto nabízí programy, které jsou vytvořeny tak, aby mohly být zprostředkovávány i těm nejmenším, dvouletým dětem. Program trvá zpravidla 60 minut (variabilní dle potřeb dětí a požadavků pedagogů). Účastníci programu pracují jak v ateliérech, tak přímo v expozici, k níž se konkrétní program vztahuje.
- **Vzdělávací programy pro 1. stupeň ZŠ** - programy pro prvostupňové návštěvníky zpracovávají konkrétní téma v různých rovinách. LC GASK cílí na rozmanitost a pestrost aktivit a metod práce v konotaci na školy, které navštěvují galerii a programy častěji. Dále v tématu sleduje nejen výtvarnou linii, ale hledá interdisciplinární vazby a přesahy v rámci RVP. Podporují v žácích kontemplativní a sociální uvažování.
- **Vzdělávací programy pro 2. stupeň ZŠ** - stejně, jako tomu je u programů pro první stupeň, probíhají programy ve stejném duchu i zde. LC GASK se snaží o přizpůsobení programu konkrétním věkovým skupinám. S ohledem na složitější realizaci návštěv konkrétních škol jsou tyto programy navštěvovány v menší míře. Proto by bylo LC GASK rádo, kdyby se návštěvnost této cílové skupiny do budoucna navýšila a bude pracovat na strategiích, které by mohly přispět k pozitivnímu obratu.
- **Vzdělávací programy pro střední školy** - střední školy jsou cílová skupina, která je zastoupena v nejmenší míře. Pokud však školy i přes složité organizační možnosti doputují do GASK, vychází těmto skupinám lektorské oddělení maximálně vstříc. Klade se důraz na výběr a diskusi programů s učiteli tak, aby byl vhodný pro středoškolský obor a zaměření.

2.1.2 Komentované prohlídky, přednášky a filmy

- **Komentované prohlídky** - komentované prohlídky zprostředkovávají lektori. Pod odborným vedením kurátorů a v případě současného umění i umělců, probíhají pravidelné prohlídky, které návštěvníkům přibližují danou výstavu, umělce, kontexty. Prohlídky k výstavám se, pokud to plán umožní, několikrát opakují. Poprvé probíhají v rámci vernisáže, a poté ještě jednou nebo dvakrát po dobu trvání výstavy.
- **Přednášky** - jsou určeny zejména dospělým zájemcům. Fungují pod záštitou LC GASK. Lektori ale nejsou těmi, kteří by odbornou přednášku vedli, nýbrž ji zprostředkovávají nebo zaštiťují. V poslední době jsou tyto akce především doménou knihovny pod vedením Petra Adámka. V návaznosti na aktuální výstavní plán zve odborníky na daná témata do galerie, aby přiblížili souvislosti např. práce konkrétního umělce, dobové zasazení do kontextu apod.
- **Filmy** - již několikátým rokem se LC GASK zapojilo do projektu Severský filmový podzim, kdy se na půdě GASK promítají po tři večery/ tři týdny/ tři severské filmy. V podkrovním sále Severního křídla GASK, promítá LC filmy, které jsou vybírány uměleckým oddělením GASK. Podkroví je útulně zařízený prostor s velkými barevnými koberci na sezení, sedačkou, fatboyi a židlemi. Mimo jiné je pro filmové nadšence připraveno malé pohoštění ve formě sušenek, kávy a čaje.

2.1.3 Výtvarné dílny pro děti

- **GASK dětem** - Pravidelná setkávání, která jsou koncipovaná jako výtvarný kroužek. Každý týden se sejde v GASK stejná skupina dětí, pokaždé se stejným lektorem. Lektor vede výtvarné dílny podobně jako klasické edukační programy. Má však mnohem větší možnosti. Může pracovat na dané aktivitě delší dobu (více setkání), to také znamená, že má možnost trávit více času v expozici s díly, která jsou ústřední pro právě realizovaný program. Ve velkém procentuálním zastoupení navštěvují tyto dílny děti, které svou účast v GASK opakují a místo dobře znají. Právě proto, že výtvarné dílny mají téměř každý rok stejné obsazení účastníků, kteří se případně přesouvají pouze v rámci věkových skupin, vytvořilo se na GASK dětem jedinečné rodinné klima, které tvoří dílny neformálním a otevřeným prostředím.

- **pARTy time GASK** - letní výtvarné dílny, které fungují na bázi příměstských táborů. Od úterý do pátku se tatáž skupina dětí do 15 let setkává nad uměleckými díly. Od 9.30 se účastníci letních dílen schází v Dětském koutku GASK, kde nad nimi dohlíží dobrovolník. V 10 hodin oficiálně začíná *pARTy time*. Poslední koncept *pARTy time 2018* byl vystavěn a realizován ve stálé expozici galerie *Stavy mysli/ Za obrazem - obměny a intervence*, kdy každý den účastníci objevovali dva nové protichůdné stavy mysli, které zkoumali, vžívali se do nich a hledali poznatky ve vlastních prožitcích. Většina setkání se začínala v Časové ose, kde se úvodní motivací seznamovali se stavy mysli jako PŘÁTELSTVÍ/ SAMOTA, ODVAHA/ STRACH nebo VZPOMÍNÁNÍ/ ZAPOMÍNÁNÍ. Následovala návštěva expozice nebo přímo ateliéru, kde na tyto stavy mysli reagovali, především výtvarně a interpretačně. Poslední den se nesel vždy spíše v rovině technické. Na začátku dne proběhla rekapitulace všech aktivit a prožitků z uplynulých tří dnů. Pak už ale následovala adjustace jejich děl a následná instalace. Po obědě došlo na pravidelný odpočinek ve Vizuálních hernách a pak už vernisáž s rautem pro rodiče a přátelé. Samy děti si odprezentovaly své práce a seznámily veřejnost s průběhem celého společného týdne. Každoročně se zájem o letní výtvarné dílny zvyšuje, proto se v nadcházejícím roce budou termíny navyšovat o jeden paralelní termín pro zájemce starší 15 let.

2.1.4 Výtvarné dílny pro studenty, dospělé a seniory

- **GASK teens** - Od října 2018 se rozběhl v GASK pilotní projekt, který se snaží o rozšíření nabídky výtvarných dílen i pro žáky středních škol. Doposud končily pravidelné výtvarné dílny u žáků druhého stupně. Proto LC GASK vytvořilo novou platformu, která se ale nevěnuje práci s uměleckými díly tak, jako tomu bylo doposud v ostatních výtvarných dílnách LC GASK. *GASK teens* nelze charakterizovat jako výtvarnou dílnu, jelikož konfrontace s uměleckým dílem je zde spíše přidruženou činností, nebo lépe řečeno v jiných intencích. Koncepce tohoto projektu si bere za cíl přiblížit účastníkům galerii od základů. Prochází si sice několika výtvarnými dílnami, ty jim však mají spíše přiblížit stálou expozici tak, aby o ní byli schopní přemýšlet v širších souvislostech. Přes výtvarné dílny se účastníci setkávají se všemi odděleními v instituci. Seznamují se s vedením galerie, PR oddělením, depozitářem a sbírkovým fondem, uměleckým oddělením a do určité míry i s lektorským oddělením. Napříč těmito odděleními se setkávají s jejich zaměstnanci, kteří jim svou práci představí a dále pak s nimi spolupracují na realizaci jejich vlastní části expozice a jsou vždy připraveni zodpovědět veškeré otázky účastníků, které v průběhu kurzu vyplynou. Cílem tohoto projektu je seznámit účastníky s celou galerií a stát se kurátorem. Účastníci *GASK teens* v průběhu kurzu organizují sami svou výstavu. Na veškerou organizaci, od tisku plotterů až po instalaci děl, vyhradila galerie finance, které jsou nyní nastaveny na 10 000,-. S těmito penězi si účastníci pomyslně sami hospodaří. Finálním produktem tedy bude instalace a doplnění, jakási intervence k současné stálé expozici, kterou účastníci oficiálně představí na veřejné vernisáži a ta bude ještě oficiálně doplněna tiskovou zprávou pro Kutnohorský deník.
- **Workshopy s umělci** - výtvarné dílny s umělci určené především pro dospělé jedince. LC GASK reaguje zejména na aktuální výstavy odehrávající se v prostorách GASK. Zve na dílny současné umělce, kteří právě vystavují v galerii a kteří jsou ochotni nechat nahlédnout pod ruce veřejnost. Workshopy bývají vždy plně obsazeny. Poslední workshopy, které se konaly, proběhly např. pod odborným vedením malíře Jana Tichého nebo fotografky Jolany Havelkové.

2.1.5 Mezigenerační programy pro rodiny

Hlavou a organizátorkou projektu je Mgr. Karin Vrátná Militká. Pod jejíma rukama vznikly v LC GASK programy vedené dvěma lektory, kteří provázejí rodiny galerií (většinou stálou expozicí). Z těchto programů dnes volně vychází dialogové listy a zprostředkovávají umění hravou a bádavou formou. Jsou cíleny na kooperaci mezi dospělým a dítětem, vzájemnou komunikaci a vedou účastníky k mezigeneračním rozhovoru, podobně jako tomu je u již zmiňovaných dialogových listů. Ty vznikaly pod rukama LC GASK v pozdější době.

Pod názvem projektu *Spolu...* v prosinci roku 2016 vstoupil do oběhu pilotní dialogový list, který LC GASK věnovalo životu a dílu Evě Kmentové a Olbramovi Zoubkovi. Další v řadě následoval dialogový list zacílený na dvě významné osobnosti českého výtvarného umění, Antonína Slavíčka a Mikuláše Medka. Tento dialogový list je unikátní svým obsahem i posláním, jelikož vznikl ve spolupráci s edukačním oddělením Galerie moderního umění v Hradci Králové (GMU) a Východočeské galerie v Pardubicích (VČG). V návaznosti na tyto galerie odkazují dialogové listy i k dílům těchto dvou autorů, která naleznou návštěvníci nejen v GASK, ale i v GMU i VČG, kam se za nimi mohou rodiny také vydat. Soubor pracovních listů, které umožňují rodinám s dětmi strávit společný čas v galerii aktivně, je sbírka pracovních listů pro mezigenerační dialog, který je implementován do stálé expozice GASK. V současné době má LC GASK v oběhu necelou desítku dialogových listů (ukázka dialogových listů viz. Obr. č. 2). Vznikly v letech 2011 - 2018 a zaměřily se na dvojice umělců, které jsou spolu v určitém rodinném stavu, jako jsou například sestry Jitka a Květa Válovy, manželé Adriena Šimotová a Jiří John, manželé Věra a Vladimír Janouškovi, Věra Nováková a Pavel Brázda, nebo otec a dcery August a Charlotte a Louisa Piepenhagenovi. Veškeré pracovní listy byly vytvořeny jako nadčasové materiály, které by rády zprostředkovaly vybrané umělce širší veřejnosti nejen v souvislosti s GASK, ale aby je návštěvníci našli i v jiných sbírkových institucích.

2.1.6 Umění Spojení

Projekt *Umění spojení* fungoval na principu spolupráce umělců, dětí i dospělých, kteří tvořili společná díla, jež se na konci projektu vydražila na benefiční aukci. Tato aukce se konala naposledy v roce 2015.

Od listopadu 2012 do prosince 2015 se realizoval projekt *Umění spojení*, který hledal (a našel) cestu ke kutnohorské komunitě, propojoval a zprostředkovával dialog mezi generacemi, lidmi zdravými i se zdravotním, sociálním či jiným znevýhodněním. V roce 2015 projekt prozatím vyvrcholil třetím ročníkem Umění spojení 015.²⁵

2.1.7 GASK bez bariér

“Volným pokračováním Umění spojení je od podzimu 2016 projekt **GASK bez bariér**, kterým chceme nadále rozvíjet své společenské poslání a nabídku kulturních a vzdělávacích aktivit se zohledněním různých forem znevýhodnění a specifických potřeb svých návštěvníků.”²⁶

LC GASK vytvořilo ve spolupráci s TyfloCentrem Hradec Králové o. p. s., soubor haptických přepisů pro slabozraké a nevidomé pro díla, která se nacházejí v prvním patře stálé expozice. Tyto haptické desky umožňují slabozrakým a nevidomým prožívat učinnými svými smysly. Na pokladně GASK existuje k zapůjčení také audio průvodce, který tak může suplovat odborný výklad nejen pro hendikepované jedince.

Bohužel však tento projekt ještě není zcela dokončen a LC GASK jej má zařazen na seznam plánovaných realizací. Dopravní dostupnost ke galerii je obecně poměrně složitá a pro zrakově znevýhodněné návštěvníky může jít o vážný problém. LC GASK si uložilo jako závazek, že se pokusí tyto podmínky zlepšit.

2.1.8 Zapni světlo pro Pešánka!

Zdeněk Pešánek byl kutnohorským rodákem, který často bývá na umělecké scéně opomíjen.

Proto LC GASK již pravidelně pořádá akci s názvem *Zapni světlo pro Pešánka!* Tento projekt vznikl pod záštitou nyní již bývalé edukátorky GASK Mgr. Ivony Bartošové.

²⁵ Lektorské centrum GASK. GASK [online]. Kutná Hora: Lektorské centrum GASK, 2018 [cit. 2018-11-18]. Dostupné z: <http://www.gask.cz/cs/navsteva/lektorske-centrum>

²⁶ Lektorské centrum GASK. GASK [online]. Kutná Hora: Lektorské centrum GASK, 2018 [cit. 2018-11-18]. Dostupné z: <http://www.gask.cz/cs/navsteva/lektorske-centrum>

“Český sochař, malíř a architekt, průkopník v oblasti multimediálního kinetického umění. Zdeněk Pešánek (12/6 1896 – 21/11 1965) byl jeden z nejslavnějších kutnohorských rodáků, tvůrce první veřejné světelně-kinetické plastiky na světě (tzv. Edisonky) propojující ve svých dílech pohyb, barevné elektrické světlo i hudbu. Ve světovém kontextu je dnes oceňován jako průkopník a teoretik světla ve výtvarném umění. Bohužel je ve svém rodném městě a regionu stále prakticky neznámou a opomíjenou postavou.”²⁷ Celoroční projekt, který končí červnovým *Festivalem světla ve veřejném prostoru Kutné Hory*, kdy probíhají na několika místech města videomappingy, výtvarné dílny nebo hudební produkce se snaží povědomí o Zdeňku Pešánkovi rozšířit (viz. Obr. č. 1). Proto v období, kdy festival pomyslně spí, je pro občany Kutné Hory a okolí připraven projekt *Sleduj Pešánka*. Do projektu je zapojena výtvarnice Marie Novotná, která od ledna do června přispívá do *Kutnohorských listů* svými komiksy, které čtenáři odhalují osobnost Zdeňka Pešánka (viz. Obr. č. 2).²⁸ LC GASK přispívá do budování tohoto povědomí v rámci akce *Noc v galerii*. Tato akce volně navazuje na Pešánkovu experimentální tvorbu. Noc v galerii je určena dětem. Ty tráví noc v galerii, kde tvoří, objevují a dokonce i přespí.

Cílem kapitoly je krátké představení Galerie Středočeského kraje v Kutné Hoře a především jeho lektorského oddělení.

Mapuje stručnou historii Lektorského centra GASK a jeho počátky v Kutné Hoře, i postupně se rozrůstající projekty. Ukazuje celoroční i nárazové aktivity, kterým se oddělení věnuje. Zaměřuje se na cílové skupiny LC GASK a poukazuje na široké rozpětí jeho zaměření i aktivit.

Viditelně mapuje postavení školních skupin mezi ostatními cílovými skupinami. Edukační programy pro školy jsou pouhým zlomkem všech aktivit LC GASK.

Kapitola se snaží poukázat i na nedostatky LC GASK, se kterými pracuje a jež zahrnuje do zpracování svých Strategii vzdělávací činnosti Galerie Středočeského kraje p. o., které vznikly v roce 2018 za finanční podpory Ministerstva kultury České republiky, a které by měly být splněny do roku 2022.

²⁷ Festival Zapni světlo pro Pešánka!. GASK [online]. Kutná Hora: Lektorské centrum GASK, 2018 [cit. 2018-06-02]. Dostupné z: <http://www.gask.cz/cs/udalost-lc/festival-zapni-svetlo-pro-pesanka?page=1>

²⁸ Více informací o projektu na: <http://www.zapni-svetlo-pro-pesanka.klucivespolek.com/>

4. Vlastní zkušenost

Jedním z důvodů, proč začala vznikat tato diplomová práce právě na toto téma, jsou mé vlastní zkušenosti. Už jako malá jsem spolu s rodiči navštěvovala galerie a dovolím si říci, že právě tyto návštěvy ovlivnily do značné míry moje další směřování, životní kroky, rozhodování a mentální vývoj. Od útlého věku jsem v galeriích a muzeích výtvarného umění trávila spoustu času a v porovnání s mými spolužáky pravděpodobně výrazně víc než oni. I kvůli tomu jsem získala status „šprta“. Dnes již objektivně mohu konstatovat, že jsem nebyla nijak mimořádně inteligentní nebo vydržené dítě – učení jsem totiž nepovažovala za nic důležitého, jelikož mi důležité připadalo více lezení po stromech a zachraňování opuštěných zvířat. I přesto jsem byla dítě, ke kterému si chodili ostatní pro radu a u koho vždy čekali správnou odpověď. Opravdu netrpím přehnanou skromností, když řeknu, že to od nich byla přinejmenším bláhovost, ale snažím se ukázat, v čem mi návštěvy galerií a konfrontace s originály uměleckých děl otevřely cestu. Nikdy jsem si nepřipadala výjimečná a ani není v mé kompetenci tento fakt posuzovat, avšak dlouho jsem měla nutkání klást si otázky, které by mi pomohly objasnit důvod, proč jsem byla považována za “toho rádce”.

A jednoho dne mi na tuto otázku odpověděla má nejlepší kamarádka, která mi řekla:”Mluvíš o těch věcech s takovým zapálením...!” Těmi věcmi není myšleno jen umění. V tomto “termínu” se zrcadlí všechny dosažené informace ze všech možných oborů. Ty jsem ale nejčastěji získávala prostřednictvím umění.

Nejde o žádnou oblíbenost ani vůdčí postavení v kolektivu, nýbrž o otevřenost vůči okolnímu světu. Každá, ať už stálá expozice nebo aktuální výstava, v sobě nese jiné poslání, informace a příběhy o vzniku děl, dobový kontext aj. Abych si však všechny tyto poznatky z výstav mohla odnášet, chybí zde ještě jeden důležitý aspekt. Komunikace. Díky rozhovorům a diskusím s mojí maminkou, která mě do galerií brávala a nad díly povídala a vyprávěla příběhy, jsem si zachovala v paměti tyto informace, které jsem pak mohla využívat v pozdější době ve vhodný okamžik.

Každý z nás si zapamatovává informace jinak. Někdo memoruje, jiný si jednou něco přečte a už si to pamatuje do smrti, já potřebuji k zapamatování smysly. Nejlépe několik najednou. Vzpomínám si na pocity a vůně, když jsem se poprvé seznámila tváří v tvář s Egonem Schielem a jeho dílem. Jak vypadala expozice, kde se díla nacházela, její specifickou vůni, teplé barvy podzimu a nádherný voňavý den v Českém Krumlově. Tehdy mi bylo asi deset let. Na výstavu v Egon Schiele Art Centru mě opět přivedla

maminka. Ani jedna jsme ho do té doby neznaly. Šly jsme jen do galerie poznávat nové a neprobádané. Od toho dne jsem vnímala i město jinak. Do té doby jsem se setkávala ve městě s představami, krásně oděnými komtesami, které se procházely se svými kavalíry po zámeckých zahradách, pro mě takových malých českých Versailles. Po tomto zážitku jsem viděla secesní město, které puritánsky odmítalo Egonovu tvorbu a přicházející první světovou válku, která změnila svět. To jsou však jen úlomky, které po seskládání dotváří celek. Nechci tím však říci, že jsem vlastníkem všech úlomků, jsem pouhým sběratelem a budu jím do konce života nebo aspoň do chvíle, kdy mě hledání a sbírání malých částek bude bavit.

4.1 Animační programy očima dítěte

Na druhém stupni ZŠ, jsem pak dostala příležitost tyto poznatky rozvíjet. Psal se rok 2006, když jsem poprvé absolvovala návštěvu NG v Praze s animačním programem. Se školou jsme byli v galerii úplně poprvé a pro většinu dětí byla tato návštěva vůbec první v jejich třináctiletém životě.

Spolužáci přicházeli do galerie značně otrávení a naprosto bez zájmu (druhým faktorem bylo, jakým způsobem jsme do galerie vstupovali. To, zda jsme byli nebo spíše nebyli připraveni, a v rámci kterého výtvarného kontextu se s námi pracovalo ve škole). Mimo to jsem svůj vztah ke galerii měla již jasně ukotvený a proto jsem věděla, na rozdíl od ostatních, co návštěva galerie vyžaduje. Nyní mám na mysli především chování v ní a její obsah. Ale šlo i o představu vnějších prostor galerie, pachů, lidí, atmosféry atd.

Nepamatuji si už konkrétní program, který jsme s mými spolužáky absolvovali. Vzpomínám si jen na díla holanských mistrů a změnu, kterou jsem tam pocítila. Od toho dne už nikdy nebylo nic stejné. Začala jsem vnímat perspektivu. Není pozdě, že až na druhém stupni? Myslím, že ne. Při hledání vztahu k umění na věku nezáleží!

Poté jsem navštívila asi další dva programy, jeden ve Schwarzenberském paláci a druhý v Domu U černé matky boží. Všechny programy vycházely z dílny Lektorského centra Národní galerie v Praze.

A pak už jsem chodila do galerií sama. Občas jsem dílům nerozuměla a říkala jsem si, jaké by to bylo, kdybych mohla chodit na výstavy s někým, kdo by mi nim dal odborný výklad. Sen se stal skutečností. Přišla Pedagogická fakulta, Katedra výtvarné výchovy a každý den jsem měla pocit, že se učím něco nového. Měla jsem dojem, jako bych žila v mlze, která je tak hustá, že nevíte, vedle koho a čeho vlastně žijete. A ta

mlha se postupně začíná rozpouštět. S Mgr. Viktorem Čechem jsme navštěvovali malé kunsthalle v Praze, o kterých jsem do té doby ani neslyšela.

Své vzpomínání na animační programy bych ráda zakončila myšlenkou, kterou si nesu po několik let ve svém nitru. Věřím, že to, jak se dnes dívám na svět i na umění, je zásluhou těchto mých návštěv v galerii. Proto i já vodím své žáčky do galerií výtvarného umění na tyto aktivizující programy. Byla bych ráda, kdybych jim tím otevřela dveře do galerie, k umění i do světa.

4.2 Animační programy očima učitele

Od září 2017 do srpna 2018 jsem učila výtvarnou výchovu na malotřídní škole v Hradištku. Ve třídě jsem měla spojené tři ročníky (3., 4. a 5. ročník).

Není vždy jednoduché pracovat se smíšenými ročníky, jak pro zkušeného pedagoga, tak i pro ještě nedostudovanou, nezkušenou a přemotivovanou učitelku. Jelikož mentální vývoj žáků ve třetí až páté třídě už viditelně ovlivňuje edukační proces, bylo nutné jim aktivity přizpůsobovat. Tato činnost byla vzhledem k různému věku žáků poměrně náročná.

Hledala jsem ve starých třídních knihách záznamy z předešlých let týkající se výtvarné výchovy v této škole. Do té doby se k výtvarné výchově přistupovalo tak, jak jsme se na Katedře výtvarné výchovy učili, že bychom přistupovat neměli.

Proto jsem jim chtěla výuku zpestřit, udělat ji zábavnější a nezakonzervovat proces na stejnou rutinu - zadat úkol s předlohou, nechat vytvořit a oznámkovat. Většina žáků nereagovala na nové a pro ně méně obvyklé učební postupy s nadšením, část z nich nevěděla, jak reagovat. Možná se s takovými reakcemi setkává více začínajících učitelů, a měla jsem je očekávat. Ale jako natěšená začínající učitelka jsem na takové reakce nebyla připravená. Navíc postupy a způsoby práce, které jsem ve svých hodinách využívala, jsem považovala za naprostou samozřejmost. A jak už to bývá, přišel velký pád. Hodiny, na které jsem se pečlivě připravovala a promýšlela jsem každý detail v přípravě, jsem pak ani neuskutečnila, protože na ně žáci nebyli mentálně připravení, nebo jsme spíše nebyli naladěni na stejnou vlnu. Nikdy by mě nenapadlo, jak těžké bude rozmluvit děti nad jejich vlastním dílem a alespoň částečné odstranění dotazů, zda mají vše správně, se nám podařilo až po více jak půl roce, u některých jedinců se nám je nepovedlo odstranit ani po roce. Každou druhou hodinu jsme bojovali s pocitem neúspěchu a já odcházela z výuky naprosto vyčerpaná. A pak tu bylo známkování. Snažila jsem se klasifikovat práce spravedlivě, i s ohledem na způsob

mého zadávání práce a jasnosti daných postupů. *“Vždyť je to jenom výtvarka, tolik to neřeš!”*, slýchala jsem od kolegyň, ke kterým jsem si chodila pro rady. Ale pro mě to nikdy nebyla “jen výtvarka” a její půvab jsem se snažila předávat i svým žákům.

Trvalo to dlouho, než se začaly ukazovat drobné pokroky, ale když přišly, byl to pocit, jako když se probudíte do zamračeného dne s tak těžkými mraky, že máte dojem, jako by na vás měly každou chvíli spadnout a najednou zpoza nich vykoukne na malou chvíli slunce, ozáří krajinu pod sebou, lehce pohladí svým teplým paprskem a zase zmizí.

Ten pocit jsem zažila poprvé, když jsme se vrátili z naší první společné návštěvy galerie. Jeli jsme do Veletržního paláce Národní galerie v Praze, kam jsme se vydali za brzy končící výstavou Aj Wej-weje. O plánované návštěvě jsme si povídali několik dní předem, všichni se těšili, až na mě. Absolvovala jsem totiž před tím rodičovskou schůzku, kde jsem rodičům připomínala cestu do galerie a seznamovala je s harmonogramem celého dne. Také jsem rodiče chtěla informovat o programu, který děti čeká a ohlasy nebyly příliš pozitivní. I přese vše jsem připravila pro žáky motivační aktivity, které by jim také částečně přiblížily, za jakým účelem do galerie jedeme.

Nerada bych si připisovala zásluhy za něco, co nebylo mým dílem, program byl excelentní a lektorky odvedly naprosto dokonalou práci. Ale myslím, že si mohu připisat malé plus za to, jaký typ programu jsem zvolila. Cílila jsem na kooperaci a především jsem chtěla žákům představit současného umělce a současné umění. Chtěla jsem v nich vzbudit otázky, ukázat jim nový neprobádaný svět. To se povedlo.

Další hodina po návštěvě galerie probíhala doslova ve smršti otázek. Každý žák měl na srdci mnoho dotazů. Zajímalo je téma, kterému jsme se v rámci edukačního programu věnovali, zajímala je osobnost umělce, jeho další práce, jiné současné umění. Z toho zážitku žili někteří žáci ještě dlouhý čas. A mám za to, že právě takhle návštěva v jejich životě může mnohé odstartovat. Abych zde vše nepopisovala tak růžově, nemyslím si, že všichni žáci prožili stejně silný prožitek, ale i tak jsem jim otevřela dveře, a bude jen na nich, zda do nich v budoucnu znovu vkročí, či nikoli, ale budou pro ně už otevřené.

Jako učitel zaměřený na výtvarnou výchovu jsem si i plánovala, do kterých galerií společně pojedeme. Samozřejmě, že jsem měla opět velkolepé plány, které později utlačily jiné školní akce, ale i přes to, že jsem všechny své plánované návštěvy galerií neuskutečnila, povedlo se mi prosadit aspoň dvě návštěvy odlišných galerijních institucí, přičemž jedna z nich byla pro žáky zcela nová. Byla to právě Galerie

Středočeského kraje, kolem které paradoxně velmi často procházeli v rámci jiných exkurzí Kutné Hory. Nikdo z žáků ji nikdy před tím nenavštívil.

Ač jsem vždy inklinovala ke galeriím a edukační činnosti v nich, snaha vnést podobným způsob práce do školního prostředí nebyla vždy úspěšná. Už jen z toho důvodu, že škola nedisponuje žádnou expozicí výtvarných děl. Dalším aspektem je atmosféra. Samo místo, *genius loci*, dané galerie může dotvářet jedinečnou atmosféru, která prohloubí zážitek.

Jak v GASK, tak v Národní galerii v Praze mi vyšli se vším vstříc a snažili se program co nejvíce přizpůsobit odlišným potřebám daných ročníků. LC GASK má mimo jiné s prací s heterogenními skupinami bohaté zkušenosti, neboť jeho pravidelné výtvarné dílny *GASK dětem* pracují na podobném principu.

Obě návštěvy pro nás znamenaly přinejmenším hodinovou cestu. V případě NG jsme využili možnosti Pražské integrované dopravy, což je velká výhoda, protože jsme se s žáky dopravili přímo do centra Prahy. Bohužel, a nejen v případě cesty do galerie, tyto výpravy do hlavního města, představují celodenní výlet. V 7.00 jede autobus do Čelákovic (cca 21min.), v Čelákovících se přestupuje na vlak (cca 26 min., pokud nejsou plánované výluky). Zhruba v 8 hodin a 2 minuty přijíždí vlak na Masarykovo nádraží v Praze a odsud už je to pouhých pět zastávek tramvají č. 6 (cca 7 min.). Tady ale nastává komplikace, jelikož galerie otevírá až v 10 hodin. Pokud je hezké počasí, lze propojit cestu do galerie s architektonickou, nebo jinak koncipovanou procházkou s plněním úkolů apod. Cestuje-li se však v zimních měsících, bývají tyto hodiny dlouhé. Proto jsou vyhledávaná místa jako McDonald's apod., kde otevírají v brzkých hodinách a žáky zde můžeme schovat do tepla. Zde pozorujeme naprosto neproduktivní hodiny. I přes velkou časovou náročnost nepovažuji za nutné vytěžovat žáky dalšími pracovními aktivitami, podmínky pro ně vždy nejsou zcela vhodné. Využila jsem v tento moment toho, že každý žák v dnešní době disponuje mobilním telefonem a pověřila jsem každého artografickou aktivitou, kterou jsme se zabývali dále v plnohodnotné výuce. Samotný program v galerii má pak své opodstatnění. Většinou trvá 90 min., končí tedy kolem 11.30 hod. Pro hradištské děti z toho vyplývá, že jim pravděpodobně ujede vlak v 11.51 hod. Tady má učitel prostor, vzít žáky ještě na prohlídku jiné expozice galerie. Bohužel v souvislosti s obědovým časem, dostávají děti hlad. To bývá opět v zimních měsících problém. Žáci sice mají vlastní obědy ve formě svačiny, ale nemají prostor, kde by si je mohli sníst. Proto obědvají buď někde

na schodech ve vestibulech nebo s laskavým dovolením v kavárnách u dětského koutku. Poté už následuje stejná cesta zpět. Ve 2 hodiny a 25 minut přijíždí autobus na zastávku v Hradištku a většina dětí odsud odchází rovnou domů, některé do školní družiny.

To v případě cesty do Kutné Hory ní až tak složité, pro Hradištko je ovšem cesta příměstskou dopravou příliš komplikovaná, a proto bývá třeba objednat autobus, který se školou zůstává celý den. Za dobrých dopravních podmínek trvá cesta do Kutné Hory necelých 50 minut. Jelikož se ale platí soukromá autobusová doprava, je nutné naplnit kapacitu autobusu. Ta se doplňuje buď dětmi z místní mateřské školy, nebo občany Hradištko. V případě návštěvy GASK se tato cesta konala koncem školního roku a v rámci spolupráce školy s místním Klubem důchodkyň byl objednan ještě mikrobús. Celková cena za klasický a menší autobus činila 8 900,-.

Podíváme-li se na tabulku č. 1, můžeme zde nalézt data, která srovnávají dvě galerijní instituce s podobným výstavním depozitem. Stejně tak vzdálenost obou galerií ze školy v Hradištku, je takřka stejná. Co se však týká dopravní dostupnosti, je pro školu dostupnější NG v Praze, jelikož se školní skupina může přepravovat Pražskou integrovanou dopravou. V případě cesty do GASK je nutné využít služeb soukromého autobusového přepravce a služby musí být zajištěny s dostatečným předstihem s ohledem na rezervaci autobusu. Podíváme-li se na cenovou dostupnost obou cest, jasně z tabulky vyplývá, že je výhodnější cestovat městskou a příměstskou dopravou. Cesta do GASK vychází téměř o 100 Kč draž, než cesta do NG v Praze. Z hlediska času nevidíme až tak výrazné zlepšení. Jedná se zhruba o 1 a půl hodiny. S ohledem na vzdělávací proces je však tento čas možné produktivně využít. Nelze jasně říci, která z možností je výhodnější a vhodnější. Každý učitel i rodiče mají jiné preference. Na základě zkušeností z mé osobní praxi však musím ještě dodat, že ZŠ a MŠ Hradištko se snaží všechny tyto cesty, které by byly pro některé žáky se sociálním znevýhodněním zatěžující, hradit ze sponzorských darů. Proto i naše cesta do GASK byla hrazena a žáci platili pouze 30 Kč za edukační program.

Kapitola ukazuje první rok začínajícího učitele ve školství. Popisuje jeho původní vize a střet s realitou, který jeho práci ovlivnil nebo ukázal jiný pohled na současnou situaci učitele a galerie.

Dále popisuje proces, který musí proběhnout, než se může učitel s žáky vydat do muzea umění nebo na jiné fakultativní výlety. Ukazuje konkrétní příklady návštěv galerie malotřídní školy a vše, co škole znesnadňuje cestu do galerie (bere v úvahu dopravní dostupnost, finanční náklady, čas i klimatické podmínky).

4.3 Animační programy očima začínajícího lektora

Svoji skromnou zkušenost s prací lektora jsem začala v GASK během léta 2018 jako dobrovolník v rámci letních výtvarných dílen *pARTy time 2018*. Týden jsem měla možnost pozorovat a asistovat zkušeným lektorkám. Další týden už jsem mohla vést celý turnus a podstata lektorské práce byla částečně naplněna. Slovo částečně, jelikož jsem nebyla u tvorby a přípravy programu. Ten vymyslela ve spolupráci s ostatními lektorkami LC GASK a v pilotní verzi realizovala Mgr. Ivana Hasalová, která v GASK působila do konce srpna 2018.

Od září 2018 jsem nastoupila na pozici lektora edukačních programů. Až nyní opravdu poznávám úplnou náplň jeho práce. Provázení a realizace konkrétního programu nebo v našem případě i pravidelných odpoledních dílen pro děti předškolního až středoškolského věku, je jen třešnička na dortu. Mluvím o sobě jako o lektorovi jen proto, abych v textu jasně definovala moje profesní zařazení, avšak do jeho naplnění mi zbývá mnoho. Snažím se využívat všeho, co jsem stihla načerpat v *Didaktice výtvarné výchovy* a jejích praxích, dále to, co jsem mohla prožít jako učitel v mateřské škole a na prvním stupni základní školy a v neposlední řadě využívám zkušeností, které jsem načerpala jako školní asistent. Velmi často se mi v praxi stává, že si povzdechnu, že jsem měla více naslouchat, více bádát a čerpat od zkušenějších. Naštěstí se v mém profesním okolí nachází velké množství zkušených kolegů, kteří mi s laskavým porozuměním a snahou o pomoc naslouchají a snaží se mi pomáhat a stále se zlepšovat.

Vnímám také velkou výhodou Lektorského centra GASK, které sídlí v umělecké sekci galerie a sdílí kanceláře s kurátory. Díky kurátorům mohu být ještě v užším kontaktu s uměním. Všechny lektorky jsou považovány za nedílnou součást umělecké sekce GASK a proto jsme zvány k diskusím spojeným s chodem galerie a práci na nových výstavách, kdy probíhají pravidelné schůzky a konzultace vztahující se k práci na instalaci nových výstav. Kurátoři nás nechávají mluvit do konceptů výstav tak, abychom i my pak měly prostor pro práci s účastníky lektorských programů.

Na počátku své práce ani nedoufala, že budu mít nad sebou tolik mentorů, kteří mi vždy vyjdou vstříc a věnují mi čas a budou ochotně odpovídat na moje otázky, kterých vzhledem k mé nezkušenosti nebylo málo. Mimo to mi vždy kurátoři vycházejí maximálně vstříc, pokud jsem prosila o konzultace ke konkrétním výstavám a umělcům nebo soukromé komentované prohlídky. Dostávám tak z první ruky cenné postřehy kurátorů, které mi pomáhají při tvorbě a realizaci edukačních programů. Pokud se jedná o komentované prohlídky s umělci, vždy s námi počítají a konzultují případnou spolupráci s konkrétními umělci na možné workshopy a v neposlední řadě zprostředkovávají soukromá setkání s umělci, kteří nám mohou poskytnout osobnější vhled do jeho práce a díla, což má v práci na edukačních programech nevyčísitelnou hodnotu, která se ve většině případů pozitivně projeví na výsledku práce.

Stále hledám své postupy práce, stále se sžívám se svými kolegy, ale pravděpodobná souhra a naladění fungují už nyní, což nám do budoucna přináší možnosti, jak obohatit práci LC GASK a jak přinést do jeho prostředí nové metody. Práce v GASK pro mě také znamená neustále studovat výtvarné umění, místní depozitář a mimo jiné i město a místní obyvatele.

GASK je pro mne pozoruhodným místem a věřím, že mi otevře dveře k mnohým novým zkušenostem. Místo, kde se budu dlouho učit novým věcem, kde se budu rozvíjet po mentální, duševní a pracovní stránce. Nastoupila jsem do perfektně rozjetého vlaku, který už má za sebou dlouhou a úspěšnou cestu. I přesto věřím, že i já mám GASK co nabídnout a těším se na každý nový den v Kutné Hoře.

5. Výzkumná část

Na počátku výzkumu a této práce stály otázky a teze, na kterých jsem stavěla. Vycházela jsem z odpozorovaných situací, s nimiž jsem se setkávala na svých povinných praxích v různých školách a následně i během své roční praxe na malotřídní škole. Kladla jsem si tyto otázky: *Jak pracuje a spolupracuje galerie se školami? Řídí se galerie kurikulem? Proč školy nenavštěvují galerijní instituce ve větší míře? Byla by možná širší spolupráce mezi školou a galerií?*

Zpočátku jsem očekávala, že většina učitelů se bude odkazovat na nedostatek času spojený s návštěvami edukačních programů v GASK.

Dále výzkum předpokládal, že se budu setkávat s učiteli, kteří nemají vztah k umění a výtvarné výchově a tudíž nemají potřebu využívat edukační programy a zprostředkovávat umění svým žákům.

Jak již bylo v této práci řečeno, po delším mapování byla výzkumná sonda koncipována jako případová studie, která se zaměřila na konkrétní instituce, tj. Galerie Stře- dočeského kraje a vybrané základní školy v Kutné Hoře. Výzkum si prošel svým vlastním vývojem, kdy s poznáváním školních institucí, GASK a města Kutná Hora došlo k novým zjištěním. V průběhu asi půl roku byly navštěvovány tyto školy

ZŠ A1, ZŠ A2 i ZŠ A3 byly pro výzkum vybrány z hlediska nejnižší návštěvnosti edukačních programů v GASK. Školy A1 a A3 jsou zohledňovány vzdáleností, kterou musí do GASK urazit, naopak ZŠ Žižkov má galerii doslova za humny a přesto není jejich návštěvnost už několik let vyšší. Nutno dodat, že všechny zmíněné školy dostaly k užívání memoranda, která upravují cenu edukačních programů i možnost navštěvovat galerii nejen v dopoledních hodinách. Díky této možnosti mohou galerii navštěvovat i družiny a školní kluby. Ostatní školy mají učitele, kteří své plány směřují do galerií a mají o programy permanentní zájem.

Dále probíhala pravidelná komunikace s LC GASK, především s Mgr. Karin Vrátnou Militkou a Mgr. Ivanou Hasalovou. Oslovovala jsem ředitele a učitele škol v Kutné Hoře, kteří mi umožnili výzkum uskutečnit, za to jim velmi děkuji, neboť jsem byla na všech školách, které jsem navštívila a se kterými jsem více komunikovala, velmi mile přijata a s velkou péčí a ochotou provázena. Předem avizuji, že se mi nepovedlo skontaktovat nebo navštívit všechny školy, které se v této lokalitě nacházejí. Důvody a východiska způsobu studie budou objasněny níže. Toto však nemá, dle

názoru výzkumníka, žádný dopad na kvalitu a závěry výzkumu, jak bude patrné níže. Velkým dílem k vyhodnocení a vytvoření závěrů této studie přispěly výroční zprávy a strategie vzdělávací činnosti GASK.²⁹

5.1 Formulace výzkumu a pracovních hypotéz

Na počátku výzkumu jsem si kladla mnoho otázek, na které jsem neznala odpověď a které jsem považovala za důležité zmapovat. V Kutné Hoře jsem strávila mnoho času, proto jsem po bližším poznávání města stále více nabývala dojmu, že 90% lokálních škol dostatečně nevyužívá jedinečné možnosti navštěvovat a spolupracovat s GASK častěji. Podle již zmíněných strategií GASK, navštěvují programy LC GASK všechny školy v různých pravidelnostech (viz. Tab. č. 1).

ZÁKLADNÍ ŠKOLY V KUTNÉ HOŘE	VZDÁLENOST	ČAS/ chůze	SPOLUPRÁCE
Základní škola Žižkov	284 m	4 min.	pololetně
Základní škola Kamenná stezka	1100 m	12 min.	1x ročně
Základní škola Jana Palacha	2200 m	28 min.	pololetně
Základní škola T. G. Masaryka	1400 m	18 min.	1x ročně
Základní škola Hůrka	853 m	10 min.	měsíčně
Základní škola a Praktická škola	863 m	10 min.	pololetně

Tab. č. 1

²⁹ Dokument LC GASK - Strategie vzdělávací činnosti v Galerii Středočeského kraje p. o. v Kutné Hoře.

Tabulka č. 1 odkazuje na dostupnost kutnohorské galerie pro všechny základní školy ve městě. Vzdálenost ze školy do galerie byl jeden z prvních faktorů, které podnítily uskutečnění výzkumu.

Nulová hypotéza tvrdila, že do GASK nechodí učitelé se svými žáky, kvůli bližší nespecifikovaným obtížím. Proto si výzkumná sonda kladla za cíl prozkoumat prostředí škol Kutné Hory a zjistit, jaké jsou, a zda vůbec, ztěžující podmínky, kvůli kterým nenavštěvují kutnohorské školy GASK častěji. V případě, že by nulová hypotéza neplatila, alternativní hypotéza by potvrdila, že školy i GASK mají ideální podmínky, tudíž je jejich interakce dostatečná.

5.2 Případová studie

Kazuistika, která se zaměřila na školy v Kutné Hoře, byla koncipována jako instrumentální studie, jež se zaměřila na jev, který byl zřetelný z výročních zpráv LC GASK. A totiž, že 66, 7% místních škol navštěvuje edukační programy méně, než by se z hlediska dostupnosti a memoranda vytvořeného LC GASK ve prospěch místních škol mohlo zdát. Výzkumná sonda zkoumala materiální zajištění škol pro výtvarnou výchovu a postoje učitelů, jež pracují na škole především jako výtvarníci (mimo jiné).

Dále je nutné upřesnit výběr daných škol. Výše v Tab. č. 1 si můžeme všimnout, že město Kutná Hora disponuje šesti základními školami, avšak případová studie probíhala na půdě pouze tří (původně čtyř) škol. Na základě účelového výběru se předmětem zkoumání staly školy, které nejméně navštěvují GASK.

Statistickou metodou docházelo ke zpracování většího počtu příkladů, u kterých následně docházelo ke sledování možných korelací. Pro výzkumnou sondu byly zvoleny techniky polostrukturovaného rozhovoru, pozorování, studia a analýzy dokumentů. Rozhovory probíhaly s učiteli, kteří vyučují na prvním stupni výtvarnou výchovu. Jejich odpovědi byly zaznamenávány na diktafon a byla pořizována fotodokumentace (od května 2018 vešlo v platnost Obecné nařízení na ochranu osobních údajů, proto veškerá fotodokumentace, jež byla do té doby pořízena, nemůže být zveřejněna). Po skončení sběru dat byla stanovena pracovní hypotéza a posléze byly sesbíraná data analyzována, přepisována a podstoupily třídění výpovědí, které se častěji vyskytovaly u ostatních respondentů, nebo poukazyvaly na důvody, které potvrzovaly nebo vyvracely pracovní hypotézu. Na konci došlo k vyhodnocení a interpretaci zpracovaných dat a k vypracování možných intervencí současné situace.

Po zhodnocení výzkumu bylo snahou hledat možné intervence, které by tuto skutečnost mohly změnit, případně důvody, pro které k nim nedochází nebo nemůže dojít. Následující odstavce se pokusí přiblížit jednotlivé školy jak z pohledu kazuistiky, tak s ohledem na veřejně dostupné informace (zde se jedná především o školy, jež se kazuistiky netýkají, ale data o nich byla v evaluaci zahrnuta).

5.2.1 Základní škola A1

Mohutná škola s kamennou podezdívkou disponuje velkorysým vnitřním prostorem, který působí i přes dřevěná obložení poloviny stěn poněkud chladně, avšak velmi vzdušně. Prostorné chodby jsou lemovány drobnými výtvarnými pracemi žáků, které lehce zjemňovaly celkový dojem školy, jinak která působila spíše jako sokolovna. Tento dojem pak více podtrhovalo atrium před ředitelnu, jehož celá jedna stěna, byla až ke stropu zdobena trofejemi z floorbalových turnajů.

Škola, jejímž motem je: *“Vzdělání + slušnost + zdravý duch = náš cíl!”³⁰*, má několik učitelů, kteří učí výtvarnou výchovu, avšak na prvním stupni působí učitelka, která je mezi kolegy i vedením považována za “výtvarnou špičku”. Na tuto učitelku jsem byla odkázána a s ní jsem vedla rozhovor.

VZDĚLÁNÍ	<i>škola se srozumitelnou, reálnou, věkově přiměřenou vzdělávací nabídkou, která podporuje funkční gramotnosti žáků (čtenářskou, jazykovou, matematickou, sociální, přírodovědnou a informační), zajišťuje</i>
-----------------	--

³⁰ Vize školy A1

	<p><i>rovné příležitosti pro všechny žáky a respektuje individuální vzdělávací potřeby žáků, systematicky prohlubuje vzdělávání svých pedagogů.</i></p>
<p><i>SLUŠNOST</i></p>	<p><i>škola, ve které se všichni cítí bezpečně, vzájemně se respektují, vede žáky k morálním hodnotám a pozitivnímu vztahu ke světu, k lidem a k přírodě, usiluje o soulad ve výchovném působení s rodinou.</i></p>
<p><i>ZDRAVÝ DUCH</i></p>	<p><i>škola, která rozvíjí pohybové dovednosti žáků, podporuje aktivní životní styl, rozvíjí zdravé stravovací návyky, klade důraz na prevenci</i></p>

Tabulka č. 3 reprezentuje hodnoty školy A1, které jsou jejím motem.

Tab. č. 3³¹

Ve škole jsem byla velmi mile přijata. Paní ředitelka mi představila celou školu, její akce a priority. Škola se zaměřuje především na sportovní aktivity, a ty proto mnohdy stojí nad jinak zaměřenými aktivitami školy a externích plánů.

Učitelem jsem byla přijata velmi mile a hezky. Přivítal mě ve své čtvrté třídě a dostala jsem možnost sledovat hodinu matematiky. Výzdoba třídy na první pohled každého pohltí. Jedinečná výmalba večerníčkovými postavami a naivistickými obrázky s pozlacenými rámy vytvářela zvláštní atmosféru. Třída byla až přeplněna všemožnými výrobky, především z polystyrenu a krabicových lepenek. Všechny čtyři stěny pokrývaly ručně vyráběné a krasopisně napsané pomůcky na matematiku a český jazyk. Kolem dokola na člověka shlížela kdejaká malovaná zvířátka, které zdobily lepenkové nebo umělé květiny, taktéž pozlacené, potažené alobalem nebo staniolem.

Dále mi ve volném čase představil vizi výtvarné výchovy. V příložené dokumentaci přikládám fotografie třídy i práce učitele, který svými výtvary zdobí celou třídu. Ráda bych ještě avizovala, že jsem na tohoto učitele byla odkázána s tím, že jde o největšího odborníka na výtvarnou výchovu a udává umělecký směr celé škole.

Učitele jsem se ptala, na tyto otázky:

1. *Chodíte/jezdíte na akce mimo školu? Na jaké?*
4. *Vybíráte je v rámci kurikula?*
1. *Co si představíte pod pojmem galerijní vzdělávání?*

Respondent 1 hojně organizuje fakultativní výlety i školy v přírodě, nejčastěji do pražského planetária. Do GASK své žáky nevodí z toho důvodu, že moderní umění není pro žáky prvního stupně příliš vhodné. “Já mám radši krtečka, Křemílka a Vochoomůrku, Rákosníčka a tak.” **Respondent 1** na toto téma také uvedl: “Myslím si, že nemůžou pochopit, co to moderní umění je a měli bychom jim ze začátku zprostředkovat hlavně ty večerníčkové postavy, vždyť oni dneska ani nevědí, kdo je to motýl Emanuel.”

Každý nový školní rok vytváří **respondent 1** systém soutěží a bonusových úkolů, které se váží k určitému tématu, hlavně pohádkovým postavičkám. Veškeré programy v rámci fakultativních výletů se zaměřují na manuální a zážitkové aktivity. Edukační programy v galerii nemají dle názoru **respondenta 1** silný zážitkový potenciál. Kurikulum není až tak důležitým prvkem, jelikož **respondent 1** si vždy do tématu dosadí pohádkové postavy a volí takovou i motivaci.

Respondent 1 uvedl, že funguje jako odborný konzultant. Jeho kolegové k němu chodí konzultovat výtvarné metody a postupy. Nutno dodat, že chodba před třídami měla všechny obrázky jako kopie.

Na otázku č. 3 odpověděl, že si představuje jakési vyrábění a prohlídku výstavy.

V návaznosti na tuto odpověď jsem hledala v záznamech LC GASK data, která by ukazovala na poslední návštěvu v LC GASK. Po konzultaci s vedením lektorského centra byly zjištěny určité neshody s pedagogickými pracovníky školy které vyplynuly z poslední návštěvy edukačního programu uskutečněného před více než dvěma roky. Tento konflikt, jež patrně pramenil z nepochopení práce lektorského centra a fungování galerie, nebyl zpětně nijak reflektován i přes žádost LC GASK, a proto nejsou na místě jakékoli interpretace, jelikož by byly jednostranné.

Během rozhovoru byly předváděny některé učební pomůcky, jež **respondent 1** vyrábí pro své žáky. Ze subjektivního pohledu musím hodnotit přípravu na hodinu jako velmi pracné a zdlouhavé.

5.2.2 Základní škola A2

Školní historická budova pochází z 18. století a kapacitně slouží 756 žákům, z toho 462 navštěvuje první stupeň. První stupeň v současné době

zaplňuje 19 tříd, proto má budova svá omezení. Těmito omezeními je myšlena absence výtvarných ateliérů a limitující možnosti pro práci ve výtvarné výchově. Veškeré vybavení, materiál a média pro výtvarné působení jsou obstarávány na úrovni domácí přípravy a povinnosti a nutnosti připravovat a nosit si materiál na konkrétní vyučovací hodinu z domu. Na druhém stupni si žáci volí specializaci. Na výběr mají právě výtvarnou výchovu nebo hudební výchovu, jejichž časová dotace je určena na 45 min. Škola se profiluje na matematiku a informatiku, což souvisí i s nižší časovou dotací na estetickou výchovu. Ve výroční zprávě uvádí škola, že považuje úroveň estetické výchovy za velmi dobrou³², nikde se tam však nepíše o spolupráci s GASK a jeho lektorským oddělením.

ZŠ A2 patří mezi školy, které se snaží pravidelně spolupracovat s GASK. Využívají memoranda a galerii navštěvují ve větších organizovaných skupinách (jednotlivé ročníky) nebo samostatně, kdy poté záleží na individuální komunikaci s učitelem.

Většinou se ve škole však nachází jakýsi ambasador, který vyjednává edukační programy za více skupin najednou. V rámci memoranda mohou učitelé navštěvovat galerii zadarmo i během svého volného času v rámci přípravy na program nebo vlastní výuku.

Učitelů jsem se ptala, na tyto otázky:

1. *Chodíte/jezdíte na akce mimo školu? Na jaké? Vybíráte je v rámci kurikula?*
6. *Jaké akce pořádá vaše škola?*
2. *Co si představíte pod pojmem galerijní vzdělávání?*

Respondent 2 i respondent 3 se vyjadřovali velmi kladně o spolupráci s LC GASK. Podotkli, že škola využívá mimo služby GASK i programy v Dačického domě nedaleko galerie nebo programy od organizace Pod horami, která se zaměřuje na environmentální výchovu.

Vzhledem ke zdravotním obtížím **respondent 2** změnil odbornou specializaci. Z původní specializace na tělesnou výchovu nyní vede velké množství hodin výtvarné výchovy a to především na druhém stupni, ale pracuje a přichází do kontaktu i s prvostupňovými žáky.

Předmětem rozhovoru se stal i subjektivní názor *respondenta 2* na jednotlivé učitele, se kterými přichází do kontaktu. Jednalo se především o nepochopení jednání jiných učitelů ze strany respondenta. Fakt, že učitelé z Kutné Hory nenavštěvují galerii vůbec, považuje za rys osobnosti. Na doplňující otázku, zda si nemyslí, že by toto jednání mohlo být způsobeno možnými nedostatky ze stran galerie, odpověděl, že má s lektorským oddělením ty nejlepší zkušenosti a veškeré požadavky, které na něj kdy měl, vždy lektorky ochotně splnily a snažily se maximální možnou měrou přizpůsobit. Tak vznikl i edukační program **Osudové osmičky**, který má nyní LC GASK v aktuální nabídce pro školy. Jediným možným problémem ze stran galerie by mohla být, dle subjektivního pohledu respondenta, vzdálenost, která je např. pro sídlištní školu A3 nebo školu A1, relevantním znevýhodněním, které ovšem konkrétně pro ZŠ A2 není absolutně žádnou překážkou.

Jak už bylo řečeno, LC GASK vytváří programy, které se snaží vyhovět požadavkům učitelů. Ty většinou vyplývají z projektových dnů, jež se konají čtyřikrát ročně a celý rok a prostupuje jimi jedno téma.

Dále se rozhovor zaobíral i logistikou. *Respondent 2* uvedl, jak složité je zkoordinovat všechny složky ovlivňující chod školy a jednotlivé třídy tak, aby mohl učitel žáky do galerie přivést. Tyto zkušenosti částečně korespondují i s mou vlastní zkušeností, jak jsme mohli zaznamenat již v kapitole 4.2. *Respondent 2* ale ukončil tuto lehkou výčitku k organizačním povinnostem se slovy “já si ale dám práci s tím, abych je mohla do galerie vzít.”

Respondent 3 poukazoval na spolupráci v rámci ročníků. Na škole funguje jakýsi model ambasadora, osoby, která udělá vždy první krok k edukačním programům LC GASK. Jeho zkušenost na sebe pak nabaluje další a další učitele.

Respondent 2 byl též dotazován, proč je pro něj tak důležité, aby se do galerie se žáky dostal. Odpověděl, že je pro něj velmi důležité, aby všichni žáci měli možnost galerii navštívit a aby se v nich tímto způsobem posiloval kulturní přehled, jež pro některé děti bude možná po čase impulzem, kdy si uvědomí důležitost galerií a kulturního dědictví.

Dále respondent uvedl, že dalším jeho důvodem pro návštěvu galerie jsou metody LC GASK, kterými se sám obohacuje.

Na otázku č. 3 **respondent 2** odpověděl, že jeho představa galerijní pedagogiky zahrnuje různé doprovodné programy včetně mimoškolních dílen, které by fungovaly i o prázdninách, nebo mezigenerační programy, jehož účastníkem byl i on sám. Považuje galerijní edukaci za prostředníka, který se snaží dostat umění do povědomí lidí. Hlavně těch, kteří nejsou primárně umělecky směřováni a do galerie nechodí se samozřejmostí. A právě toto povědomí se snaží i respondent prostřednictvím školy šířit mezi “obyčejné lidi”. **Respondent 3** si pod pojmem galerijní edukace představuje spojení s opravdovým uměním, jež obsahuje přímo v expozici rozbor díla - vysvětluje techniku, vznik díla, seznamuje s autorem, zasazuje je do daného období. Galerijní edukaci považuje za způsob zprostředkování umění a formování vztahu člověka k umění. Myslí si, že by se s originály děl měli mít možnost setkat všichni žáci, stejně jako **respondent 2**. Chce zprostředkovávat umění i těm žákům, kteří nemají v domácím prostředí podmínky pro návštěvu galerií a muzeí umění.

Respondent 3 také považuje návštěvu galerie v rámci školního procesu za dobrý způsob, jak obohatit a zvýšit všeobecný přehled u dětí, které s rodiči galerie nenavštěvují.

Pokud **respondent 2** plánuje návštěvu GASK, vždy této návštěvě předchází příprava na program, jež obsahuje vysvětlení, v čem spočívá smysl programu a také po návštěvě následuje reflexe a výstava prací, jež vznikly během edukačního programu.

Respondent 3 by uvítal letáky nebo plakáty od lektorského oddělení, které by mu usnadnily práci s hledáním programů a plánování na začátku nového školního roku.

5.2.3 Základní škola A3

Škola sídlištního typu se nachází na okraji Kutné Hory v části zvaná Šipší, kam dochází žáci z celého sídliště a širokého okolí. Rozlehlá škola působila lehce neosobně. Zaznamenala jsem však viditelnou snahu o zvelebení prostoru celoplošnými malbami stěn na chodbách, které reprodukovaly Milerova Krtka. Celý první stupeň pak nesl tento motiv a objevoval se i ve třídách. Díky milému přístupu jak paní ředitelky, tak všech učitelů, jsem se ve škole ale cítila velmi příjemně.

Chodby byly členěny na hrací koutky a zóny, které žáci mohou využívat během přestávek. V koutcích se nacházely stoly se stolním fotbalem či hokejem, na podlahách byly namalované hry typu panák apod. Výzdoba školy se řídí podle ročních období (podzim - houby, zima - zasněžené domečky, jaro - květiny apod.)

Škola nedisponuje ateliérem pro první stupeň a veškerá výtvarná činnost opět probíhá ve školních třídách. Keramická dílna, která je hojně využívaná hlavně na školní akademii, která probíhá na přelomu listopadu a prosince, patří ke druhému stupni, ale první stupeň k ní má také přístup. Ve školním roce 2018/ 2019 bylo tématem Čtvero ročních období. A paní učitelka, která byla zároveň režisérkou akademie, mi umožnila uskutečnit s ní rozhovor.

Vedli jsme spolu zajímavý a příjemný rozhovor, který obsahoval tyto otázky:

1. *Chodíte/ jezdíte na akce mimo školu? Na jaké? Vybíráte je v rámci kurikula?*
8. *Jaké akce pořádá vaše škola?*
3. *Co si představíte pod pojmem galerijní vzdělávání?*

Na otázku č. 1 odpověděl **respondent 4** tak, že se snaží hojně využívat pražských muzeí a nabídek spojených především s ročními obdobími. Jelikož škola ani jednotlivé stupně, nemají žádný roční plán, probíhá plánování akcí především na úrovni spolupráce s paralelními ročníky. Ve školním roce 2018/ 2019 první stupeň absolvuje školní projekt Vánoce, Velikonoce. Proto se veškeré aktivity a učební postupy řídí ročními obdobími, což má např. pro GASK přímo fatální dopad. Expozice ani výstavy neobsahují tematiku Vánoc nebo Velikonoc a i v případě, že by se LC GASK snažilo přizpůsobit požadavkům školy, aby připravilo vánoční nebo velikonoční program, což by s ohledem na Jezuitskou kolej a Alej světců v galerii i na pěší zóně před galerií bylo do jisté míry možné, nekorespondovalo by toto konání s konceptem a ani s cíli LC GASK, kterými je hlavně zprostředkování moderního umění.

Dále respondent podotkl, že se výběr těchto akcí vzdělávacího typu řídí dle finanční dostupnosti. Tak, aby vyhověli požadavkům rodičů na co nejmenší náklady spojené s fakultativními výlety. Hlavně z toho důvodu, aby některý z žáků nezůstal na základě vyšších finančních nákladů doma.

V rozhovoru zazněla i poznámka, že respondent spolupracuje s GASK. Tato informace byla konzultována s LC GASK, které uvedlo tuto informaci do hlubších souvislostí. Tedy že tato návštěva byla spojena s programem knihovny k dílům bratří Čapků v tvorbě pro děti. Respondent tuto akci vnímal velmi pozitivně, LC GASK už méně, jelikož spolupráce s knihovnou mu příliš nevyhovovala především s ohledem na kvalitu programu, kdy mělo LC GASK dojem, že jeho program byl “násilně” vytvořen v mezích, které nebyly zcela nosné pro dané téma na úrovni výtvarné výchovy.

Škola obecně knihovnu navštěvuje velmi často. Velké množství programů knihovny lze využít interdisciplinárně. Žáci se mohou věnovat úkolům vycházejícím z literatury, výtvarného umění, historie, environmentální výchovy a dalších oborů a oblastí. Tato široká nabídka může být jedna z příčin, proč se pak už nedostaví do GASK.

Dále respondent uvedl, že je velmi těžké vybírat ze všech nabídek, které přicházejí ať už ve formě letáků, jež chodí přímo do školy, nebo které potkává na ulici při pohybu po městě.

Faktory, které ovlivňují výběr daného programu, také závisí na formě zážitku, který si mají žáci z daného programu odnést. Je-li zážitek čistě materiální, bývá častěji volen pro realizaci fakultativních výletů.

Částečně řízený rozhovor dospěl také k tématu rodičů. Respondent se zmínil, že se občas setkává s názory rodičů, kteří reagují negativně na externí výuku se slovy: “Oni se courají a neučí se!” Tyto názory však údajně postupně mizí a rodiče bývají spíše rádi, že škola supluje roli rodičů a pomáhá dětem s doplňováním kulturního přehledu.

Na otázku *Co si představujete pod pojmem galerijní vzdělávání?*, odpověděl respondent, že jde o představování děl a jejich autorů nebo sbírek formou seminářů nebo přímo ve výstavě jako komentovaná prohlídka. V rozhovoru nezazněla spojitost s edukačními programy pro školy ani název edukačního programu, který osobně navštívili.

Po zkušenosti z předešlých rozhovorů jsem se ptala, co si myslí o vlivu umění na děti. **Respondent 4** odpověděl: “ Já si myslím, že s uměním by se měly setkávat asi odmalíčka, prostě přiměřeně věku.” Podle respondenta by měly být dětem předkládány obrázky, cituji: “takové ty dětské malůvky”. Respondent uvedl, že by to měli být umělci, hlavně malíři, kteří jsou vysloveně

dětští. “Já si myslím, že to není úplně na škodu, je těm dětem podsouvat, Ladu a prostě tohleto...

Věk, kdy začínají vnímat umění, je podle mě tak 4. až 5. třída. Některé děti jsou z domova tak připravené. Prostě záleží na tom, odkud přicházejí. Protože všechno jde z rodiny. Co se týká chování a tady těch návyků” Respondent si myslí, že by každé dítě mělo zažít ten pocit z přímého setkání s uměním, “protože se mu to zalíbí a třeba jednou sám v budoucnu si to vyhledá, až bude mít takovou tu svobodu, že prostě si může najít sám, co ho zajímá.”

Respondentovi byla položena otázka, *Podle čeho by se řídil, kdyby chtěl jít v nejbližší době na program.* Odpověď zněla, že by se díval na aktuální nabídku a dále by záleželo, v jakém ročním období by se měla návštěva uskutečnit. Dalšího faktor, na kterém by záleželo při rozhodování, by byl výběr z toho, co bezpečně zná. Respondent však dodal, že by se ale možná nebránil výběru z toho, co nezná a nemá s tím žádné zkušenosti, aby obohatil i sám sebe. Tímto momentem končil rozhovor a poslední uvedená data považují za osvícený moment, jak by, dle mého názoru, měla uvažovat většina učitelů.

5.2.4 Základní škola A4

Přes veškerou snahu se mi s ředitelem školy nepovedlo skontaktovat. Několikrát obdržel e-maily, na které nikdy nepřišla žádná odpověď. Dále jsem telefonovala jak do kanceláře ředitele, tak také na sekretariát. Vždy byl pan ředitel mimo dosah kanceláře nebo mimo budovu školy. Proto ZŠ Kamenná stezka není zahrnuta v případové studii, avšak je s ní pracováno s ohledem na veřejně dostupná data získaná prostřednictvím LC GASK a posledních výročních zpráv ZŠ.

5.2.5. Základní škola A5

Po telefonickém rozhovoru s ředitelkou školy jsem ZŠ A5 také vyňala z výzkumné sondy. Škola navštěvuje galerii každý měsíc. Využívá memoranda, které s GASK uzavřelo a škola je stále s LC GASK v úzkém spojení. Fungují zde i individuální konzultace s lektorkami, které škole nabízejí aktivity jak z aktuální nabídky programů, které jsou vytvořeny pro dočasné výstavy, tak ze stálé

nabíky ke stálé expozici a zohledňují i individuální požadavky školy. Vzhledem k tomu, že škola navštěvuje GASK pravidelně, připravují většinou lektorky programy “ušité na míru”. Zohledňují především fakta, jako je složení skupin žáků. Někteří z žáků navštěvují GASK i v rámci pravidelných výtvarných dílen, což znamená nabídnout škole takový program, který byl pro každého žáka nový a přitažlivý.

Jelikož je ZŠ A5 malá škola, která navštěvuje galerii ve dvou skupinách 1., 2. ročník a 3., 4. a 5. ročník, zohledňuje se opět to, aby v jakékoli skupině nefiguroval žák, který už vybraný program někdy absolvoval. V současné době opět probíhá tato interakce mezi školou a LC GASK, kdy škola sama požádala o opětovnou spolupráci a lektorky sestavují plán, který by vyhovoval všem. Jedná se o pravidelná setkání každý měsíc.

Nejhojněji se realizují programy k dočasným výstavám, které umožňují žákům více proniknout na scénu současného výtvarného umění než jiným školám, které navštěvují galerii sporadicky.

5.2.6 Základní škola A6

Škola navštěvuje v rámci svých možností GASK často. Instituce poskytuje vzdělání hendikepovaným dětem různého znevýhodnění. Právě z toho důvodu byla škola vyňata z výzkumné sondy jakožto instituce s jinými výchozími podmínkami, které by více kooperovaly s programem lektorského oddělení GASK bez bariér.

5.3 Shrnutí a evaluace výzkumu

Po podrobném zkoumání byla vyvozena pracovní hypotéza, která tvrdila, že se GASK nachází na silném konkurenčním poli, kvůli kterému není navštěvován tak, by si představoval, resp. jeho lektorské oddělení.

Účastníkům rozhovorů byla pokládána otázka, *Co si představujete pod pojmem galerijní edukace?* Ti učitelé, kteří GASK navštěvují více jak jedenkrát do roka, dokázali zformulovat definici nebo smysl galerijního vzdělávání na základě přímé zkušenosti z GASK.

Ve všech výpovědích zaznělo, že GASK se nachází v centru Kutné Hory, což je malá oblast, která ale obsahuje mnoho konkurenčních institucí, jež by mohly ovlivňovat návštěvnost galerie. Na Hrádku, ten je mezi širší veřejností znám spíše jako České muzeum stříbra, ve Spolkovém domě, v Dačického domě nebo i v místní knihovně probíhá mnoho akcí pro školy, které mají jak řemeslný, tak vzdělávací obsah a považují je za velkou konkurenci GASK. To vyplývá i z výpovědí dotazovaných respondentů, kteří jednohlasně odpověděli, jak důležité jsou pro ně artefakty, které si z daných programů odnášejí.

Další takzvanou možnou konkurencí by mohly být nabídky různých organizací, jež přicházejí v letákové formě do škol a ředitelé a učitelé je mají na viditelném místě vždy k dispozici. Nemusí žádné programy hledat, což jim usnadňuje práci.

Ze zkoumání také vyplývá, že 83% dotazovaných nezná akce spojené nejen s lektorským centrem, ale celé galerie.

Tři ze čtyř respondentů i všichni dotazovaní ředitelé škol poznamenali, že GASK je ve všech ohledech velmi vstřícný a všichni účastníci komunikace mezi školou a galerií vždy byli velmi příjemní, což považují za velice důležitý přístup, který ovlivňuje i jejich návštěvy galerie.

50% respondentů uvedlo, že GASK navštěvuje individuálně a uplatňuje benefit memoranda, které LC GASK každoročně se školami uzavírají.

Ukázalo se, že pracovní hypotéza byla potvrzena. Galerie Středočeského kraje se nachází mezi konkurenčními organizacemi, které jsou pro školy větším lákadlem.

Na všechna zjištěná fakta navazuje následující podkapitola, která zohledňuje veškerá získaná data.

5. 4 Navrhované intervence

V konotaci s osobním zainteresováním a zhodnocením situace z pohledu edukátora Lektorského centra GASK bychom mohli hovořit o dostatečné návštěvnosti edukačních programů kutnohorskými školami. 100% škol, které se nacházejí na území Kutné Hory, galerii navštěvuje, ať už častěji či naopak. Alespoň jedenkrát do roka se každá ze škol do GASK na program vypraví a v různých pravidelnostech se vrací (viz. Tab. č. 1).

Avšak jako pedagog specializující se na výtvarnou výchovu nemohu považovat tyto návštěvy za dostatečné.

S ohledem na zjištěná fakta vidím několik možných způsobů řešení, která budou aplikovatelná jen za podmínek, kdy by byla Galerie Středočeského kraje ochotná na dané intervence přistoupit. Především pak vedení GASK, popřípadě Středočeský kraj, jako zřizovatel organizace.

1) Realizace programů LC GASK ve školách

Jednalo by se o ukázky programů, dílčí etudy lektorského oddělení, které by mohly motivovat učitele k návštěvě GASK se svými žáky.

Tyto aktivity by byly koncipovány pro návaznost v prostorách GASK a přímo v expozicích.

Jejich cílem by bylo odkrýt galerii, představit ji nejen žákům, ale i učitelům a vytvořit průvodní motivaci pro vstup do galerie.

Tato koncepce nemůže zcela nahradit galerijní edukaci a ani si to neklade za cíl. Spíše chce galerie představit jako otevřený prostor pro všechny a otevřít otázky, na které mohou děti i učitelé získat odpovědi pouze v ní. **Respondent 4** zmínil, že občas neví, co si pod programem představit, jelikož není znalcem umění, nebo se nikdy nesetkal s postupy, které jsou v anotacích uváděny.

2) Projektové dny

Byla by možná spolupráce během projektových dní, na kterých by spolupracovala jak škola, tak galerie v naprosté souhře. V rámci spolupráce by galerie nabídla možnosti výběru témat nebo děl v depozitáři či přímo v expozici, která by byla předmětem projektových dnů a škola by určila, čeho konkrétně by se měl program týkat.

Spolupráce se jeví jako ideální způsob pro vytvoření nových edukačních programů, které by byly finálním výsledkem ku spokojenosti obou stran.

Jednalo by se o dlouhodobější spolupráci. Způsob, jak tuto interakci mezi dvěma institucemi vytvořit a propojit, bych navrhovala takto:

- Více setkání s učitelem a lektorem (setkávání v pravidelnějších interencích).
- Možnost pro učitele navštěvovat galerie po čas svého volného času zdarma v rámci přípravy a samostudia na projektové dny.
- Učitel by měl právo zasahovat do příprav programu stejnou měrou jako lektor.

Rizika, která zde ale nacházím by mohla znesnadnit práci lektorům. V případě, že se budou učitelé rozhodovat pro témata sami a budou mít možnost zasahovat do příprav programů, může nastat hned několik konfliktů. Konflikty jsou myšleny především odklonění se od filozofie a cílů LC GASK. Proto by byla nutná strategie, na které by pracovalo jak LC GASK, tak zkušený pedagogové výtvarné výchovy a ředitelé škol. Tyto strategie by měly obsahovat jasně vymezenou náplň učitele a lektora, vymezené hranice každého z nich, pravidelnost setkávání lektora a učitele apod. V této strategii by byla zahrnuta také filozofie lektorského oddělení, díky které by bylo jasně vymezené ohraničení náplně práce každého účastníka projektového dne.

3) Propojení s ostatními institucemi

Spojením se s Hrádkem, Domem Dačického, Kamenným domem nebo Spolkovým domem by mohly vzniknout ideální podmínky pro zvýšení návštěvnosti prvních stupňů ZŠ. Nedomnívám se, že by společné projekty byly nosným pilířem těchto spojení. Dle mého názoru, především z pohledu lektora, by kvalita programů byla spíše ohrožena.

Propojit by se však tyto instituce mohly např. společnou jednotnou vstupenkou, která by v určitém výhodném balíčku poskytovala služby všech institucí v jeden den/ měsíc apod. Pro tyto účely by byly rezervované společné termíny ve všech institucích tak, aby měly školy možnost návštěvy jednotlivých institucí propojit. Školy by tak mohly v jeden den absolvovat programy ve všech institucích v rámci jednoho “výletu” mimo školu, s ohledem na čas, který u velkého množství škol hraje zásadní roli při rozhodování o absolvování konkrétních programů.

Ve výpovědích *respondenta 2, 3 i 4* často zaznívaly tyto organizace, k nimž často vedou cesty učitelů s jejich žáky.

Riziko spatřuji především v náročnosti propojení jednotlivých institucí na základě jakéhosi vzdělávacího obsahu. Právě rozdílná historická období, jež jsou specifická pro práce jednotlivých institucí, toto pomyslné propojení může znesnadnit.

4) Ambasador v každé škole

Alexandra Brabcová, autorka projektu Brána muzea otevřená, mě při nedávném setkání přivedla na myšlenku, která by mohla pomoci upevnit vztahy mezi školami a GASK. V případě, že by měla každá škola buď jednoho pomyslného ambasadora, se kterým by LC GASK udržovalo užší kontakt, mohl by tento člověk zprostředkovávat edukační programy a různé jiné akce galerie mezi své kolegy.

LC GASK by tomuto ambasadorovi přibližovalo blíže programy a plánované akce a ambasador by mohl přinášet do galerie návrhy a nápady učitelů, se kterými by LC mohlo pracovat při tvorbě nových programů. A také by zde mohla tímto způsobem probíhat evaluace edukačních programů a práce lektorského oddělení.

Nevýhodou tohoto konceptu spatřuji v dlouhodobější přípravě pro realizaci. Domnívám se, že by bylo nutné každou školu hlouběji poznat a zmapovat.

Ambasadorem by se měl stát totiž člověk, který je ve škole mezi svými kolegy vážným a uznávaným, což by bylo předpokladem pro kvalitní komunikaci mezi učiteli i edukačními pracovníky v galerii.

Další nevýhodou tohoto projektu by mohlo být časové vytížení učitele. Práce ambasadora by vyžadovala další čas navíc, který by mělo v případě kladného rozhodnutí pro jeho realizaci vední galerie nebo Středočeského kraje zvážit a případně finančně ohodnotit.

5) Distribuce plakátů a letáků do škol

U *respondenta 3* zazněl postřeh, že by bylo pro učitele jednodušší, pokud by dostávali školy letáky na začátku školního roku s aktuální nabídkou, která by jim usnadnila práci při hledání aktivit v rámci plánování programu na nový školní rok.

6) Interakce s družinami

Pokud budeme zohledňovat i čas, který je nutný věnovat cestě ze školy do galerie a nazpět, můžeme se zaměřit na takové školní aktivity, které nám umožňují více nestrukturalizovaného času, jako jsou školní družiny a kluby. V těchto ohledech jsou vhodnější. Avšak vidím zde několik zásadních problémů, které z hlediska galerijní pedagogiky mohou nastat s ohledem na šíři mezipředmětových vazeb a možností propojení se školním vyučováním. Považuji za důležité, aby nastalo propojení spíše školního vyučování s galerijními edukačními programy, jež jsou koncipovány na základě RVP a mezipředmětových vazeb. Pro družinu mohou být edukační programy v galerii příjemným zpestřením, avšak nedojde k jeho využití po všech stránkách.

V případě LC GASK může také dojít k vyčerpání nosných témat a programů s ohledem na jeho časové možnosti a děti, které navštěvují galerii velmi pravidelně, což musí lektor GASK stále korigovat a sledovat.

7) Vstup pro všechny učitele zadarmo

Domnívám se, že toto řešení by nemělo být východiskem pro utváření nových strategií LC GASK, ale že by měly zpřístupnit volný vstup do svých institucí všechny galerie a muzea.

Učitel by měl mít možnost se nadále vzdělávat a obohacovat, rozšiřovat si všeobecné vzdělání a muzea a galerie jsou toho neodmyslitelnou součástí.

6. Závěr

Po bližším poznání škol nacházející se v Kutné Hoře jsem dospěla k závěrům, že i přes organizační nesnáze a velké množství nabídek, které do škol přicházejí, by mohla být jejich návštěvnost v GASK vyšší.

Prozatím tato data ukazují LC GASK pozitivní výsledky, které se v budoucích letech bude snažit aspoň ve stejné míře naplňovat. Pokud by se měla spolupráce se školami a tím i jejich návštěvnost zvyšovat, bude záležet na schopnosti naplnění strategií, které by měly přijít v platnost do roku 2022. A právě s ohledem na tyto strategie, na kterých momentálně vedení LC GASK pracuje, se ukazují na pomyslném seznamu jiné, pro lektorské oddělení důležitější mezníky, které budou mít na čas přednost před zvýšenou návštěvností školních skupin.

Cílem LC GASK je obsáhnout všechny cílové skupiny, jako jsou školní skupiny, volnočasové výtvarné dílny, workshopy s umělci, komentované prohlídky pro seniory a v neposlední řadě, dílny a programy pro hendikepované návštěvníky. Co se znevýhodněných návštěvníků týká, považuje LC GASK tuto skupinu za svůj nedostatek. I přes projekt GASK bez bariér stále není dostatečně tato nabídka pokryta. Jedná se především o komentované prohlídky a edukační programy.

Lektorské centrum GASK si je vědomé tohoto nedostatku a aby bylo schopno naplnit své předsevzetí a strategie, uložilo si za cíl přizpůsobit lektorské oddělení všem skupinám. Cílem a vizí Karin Vrátné Militkové je, aby lektorské oddělení disponovalo takovým počtem lektorů, aby každý z pedagogických pracovníků mohl zaštit'ovat jednu konkrétní cílovou skupinu.

Díky pravděpodobnému navyšování pracovních sil v LC GASK by se časem mohla rozšířit edukační nabídka určená všem cílovým skupinám. Je však nutné zohlednit i to, jakým způsobem fungují jiná lektorská oddělení. GASK je jednou z mála institucí tohoto typu, jež má ve svém lektorském oddělení tolik edukačních pracovníků. Bavíme se zde o jakýchsi nadstandartních podmínkách, kterých nedosahuje většina lektorských oddělení ani z poloviny.

V dohledné době bude záležet do značné míry na vedení GASK, jakým způsobem se bude chtít ubírat dále a jaké priority si do budoucna stanoví. Koncem listopadu 2018 začal GASK pracovat pod vedením Alexandry Brabcové na nových strategiích galerie, které pak ovlivní i chod LC. Tyto strategie jsou v současné době v procesu a není jasné, jak se budou vyvíjet.

Z pohledu lektorského oddělení vidím jasnou cestu k ustálení nabídky pro všechny věkové, sociální a jiné skupiny. To je totiž jeho cílem. Dále je nutné uvést v potaz lokální kontext, který ovlivňuje návštěvnost celé galerie.

Výzkumná sonda také ukázala nelehké postavení edukátora. V Kutné Hoře se na poměrně malé ploše nachází školy, jejichž žáci velmi pravidelně navštěvují lektorské oddělení GASK ve volném čase buď v rámci pravidelných výtvarných dílen *GASK dětem*, nebo s rodinami jako účastníci *Mezigeneračních programů*. Pro lektory je velmi důležité, aby znaly děti, které navštěvují výtvarné dílny. V případě, že si nějaká z místních škol zarezervuje program v LC GASK, musí edukátor předpokládat, že se skupinou navštíví program i účastník pravidelných výtvarných dílen, a tudíž musí volit z takových programů, které nekolidují se zkušenostmi těchto dětí.

Mohlo by se zdát, že pro kutnohorské školy už jsou programy LC GASK téměř vyčerpané, ale s pravidelně obměňujícími se krátkodobými výstavami bude mít GASK vždy co nabízet.

GASK stále ještě nemá pevně ukotvené místo mezi obyvateli Kutné Hory. I přes uplynutí více jak sedmi let od doby, kdy byl po dlouhodobé a finančně náročné rekonstrukci znovu otevřen, není jeho pozice stabilní. I přes nárůst návštěvníků návštěvnost kolísá, a proto se snaží cílit na místní komunity.

Kutná Hora se pyšní impozantním historickým centrem, avšak zároveň je i městem, které s odbitím šesté hodiny odpolední umírá a vytrácí se z něho život, který se přesouvá buď na periferie města a na sídliště, v případě turistů zpět do Prahy.

Resumé

Diplomová práce analyzuje postavení galerijní edukace ve školních institucích. Zaměřuje se na město Kutnou Horu a její školy v závislosti na místním muzeu umění - Galerii Středočeského kraje.

V teoretické rovině hledala ukazatele, které reprezentují dlouhodobou edukační tradici v galeriích a muzeích umění. Snaží se poukázat na hlubokou vzdělávací a výchovnou hodnotu.

Teoretická část a první kapitola se zabývají charakteristikou galerijní pedagogiky. Snaží se popsat její kořeny a tradici v českém prostředí. Popisuje její metody a záměry. Zaměřuje se na osobnost edukačních pracovníků, jejich úlohu v edukačních programech. Zaměřuje se i na místo v kurikulárních dokumentech. V neposlední řadě popisuje úlohu prostorových možností, které jsou také určující pro kvalitu edukačního procesu.

Druhá kapitola seznamuje s Galerií Středočeského kraje v Kutné Hoře a především s Lektorským centrem GASK. Popisuje fungování lektorského oddělení i jeho cíle a vize. Seznamuje s aktivitami LC GASK nejen na úrovni školních skupin.

Třetí kapitola popisuje empirickou zkušenost ze třech různých pohledů. Z pohledu dítěte, kdy byla sama autorka účastnicí edukačních programů. Z pohledu učitele, který zprostředkovává edukační programy svým žákům a také ukazuje na úskalí, která jsou s tímto spojená. V posledním pohledu ukazuje kapitola praxi začínajícího galerijního edukátora.

Čtvrtá kapitola formuluje pracovní hypotézy a výzkumné otázky. Seznamuje s výzkumnou metodou a konkrétními případy, které byly zkoumány. Analyzuje zjištěná data a popisuje možné intervence.

Závěrečná část shrnuje celou diplomovou práci a výsledky bádání.

Summary

The diploma thesis analyzes level of quality of gallery educating systems in educational institutions. It focuses on city of Kutná Hora and its schools working close by local art museum - Gallery of the Central Bohemia Region.

In its theoretical part it focuses on characterization of gallery educating system. It describes its origins and tradition in the Czech Republic. It describes its methods and goals, characters of educators, their role in educating programs. It focuses on how it works as part of curricular documents. It also analyzes and describes how space can affect quality of educational process.

The second part introduces Gallery of the Central Bohemia Region Kutná Hora and its center for education LC GASK. It describes goals and visions of this center for education. It describes what activities LC GASK offers and not only for schools.

The third part describes empirical experience from three points of view. The first point of view is of child participating in the educational programs. The second is a teacher who tries to offer educational programs to students and it also shows difficulties which exist in this process. The last one is new and unexperienced gallery educator.

The last chapter completes all hypothesis and questions for research. It introduces the methods of research and shows specific examples which were researched. It analyzes found data and describes possible solutions.

The last part summarizes the diploma thesis and results of research.

Literatura a jiné použité zdroje

BARTLOVÁ, Anežka, Ondřej HORÁK, Jan KRATOCHVÍL a Jitka ŠOSOVIČ. "Pro koho to děláš?". Praha: tranzit.cz, 2013. ISBN 978 80 87259 25 2.

FIŠER, Zbyněk, Vladimír HAVLÍK a Radek HORÁČEK. Slove, akci, obrazem: příspěvek k interdisciplinarity tvůrčího procesu. Brno: Masarykova univerzita, 2013. ISBN 978-80-210-5389-2.

Festival Zapni světlo pro Pešánka!. GASK [online]. Kutná Hora: Lektorské centrum GASK, 2018 [cit. 2018-06-02]. Dostupné z: <http://www.gask.cz/cs/udalost-lc/festival-zapni-svetlo-pro-pesanka?page=1>

FULKOVÁ, Marie, Lucie JAKUBCOVÁ, Leonora KITZBERGEROVÁ a Vladimíra SEHNALÍKOVÁ. Galerijní a muzejní edukační programy a jejich zakotvení v rámci vzdělávacích programech. KITZBERGEROVÁ, Leonora. Galerijní a muzejní edukace 2. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Pedagogická fakulta, Uměleckoprůmyslové museum v Praze, 2013, s. 23. ISBN 978-80-7290-700-7.

Galerijní animace. In: Metodický portál: inspirace a zkušenosti učitelů [online]. Praha: MŠMT, 2018 [cit. 2018-01-27]. Dostupné z: <https://digifolio.rvp.cz/view/view.php?id=2003>

GASK. GASK [online]. Kutná Hora: Galerie Středočeského kraje, 2018 [cit. 2018-12-07]. Dostupné z: <http://www.gask.cz/cs>

HORÁČEK, Radek. Galerijní animace a zprostředkování umění. Brno: Akademické nakladatelství CERM, 1998. ISBN 80-7204-084-7.

HRUŠKOVÁ, Irena. Výstup z vyučování. Galerijní animace. UHL SKŘIVANOVÁ A KOL., Věra a . Pedagogika umění - umění pedagogiky: aneb přínos oboru výtvarná výchova ke všeobecnému vzdělávání. Ústí nad Labem: Univerzita Jana Evangelisty Purkyně v Ústí na Labem, 2014, s. 139. ISBN 978-80-7414-663-3.

KITZBERGEROVÁ, Leonora. Didaktika výtvarné výchovy. Didaktika výtvarné výchovy [online]. Pedagogická fakulta: Univerzita Karlova v Praze, 2014, s. 16 [cit. 2018-06-12]. ISBN 978-80-7290-667-3. Dostupné z: https://uprps.pedf.cuni.cz/UPRPS-353-version1-didaktika_vytvarne_vychovy.pdf

LÁZŇOVSKÁ, Lenka a kol. Dítě a umění: Význam vybraných uměleckých aktivit pro utváření osobnosti dítěte ve věku povinné školní docházky: Výsledky aplikovaného výzkumu. Praha: NIPOS, 2007

Muzea pro všechny: Příručka k fyzické a smyslové dostupnosti muzeí. Český výbor ICOM

ve spolupráci s Asociací muzeí a galerií ČR: ČV ICOM, 2003. ISBN 80-86611-03-5.

NOVOTNÁ, Hana. Důraz na kontextuální interpretaci. Vize v umění a ve výchově uměním. Brno: Masarykova univerzita, 2016, s. 122. ISBN 978-80-210-8451-3.

ŠOBÁŇOVÁ, Petra. Současný stav a perspektivy výtvarné výchovy: Reflexe kurikulárních dokumentů pro všeobecné vzdělávání [online]. 2016. Olomouc: Česká sekce INSEA, 2016 [cit. 2018-10-28]. ISBN 978-80-904268-1-8. Dostupné z: https://docs.wix-static.com/ugd/01fd51_ac52b79bfb584fd8aedc5f876f39e7ea.pdf

ŠOBÁŇOVÁ, Petra. Expozice jako místo pro vzdělávání: metodika k tvorbě expozic zohledňujících vzdělávací potřeby návštěvníků [online]. Brno: Moravské zemské muzeum v Brně, 2017 [cit. 2018-05-04]. ISBN 978-80-7028-494-0. Dostupné z: http://www.mcmp.cz/fileadmin/user_upload/vzdela-vani/metodicke_texty/MCMP_expozice_2017_K2.pdf

Školský zákon. In: Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy [online]. Praha: Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, 2018 [cit. 2018-12-07]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz>

Umění není jenom okolo nás, ale přímo v nás [online]. 2010 [cit. 2018-08-10]. Dostupné z: <https://www.novinky.cz/kultura/197304-umeni-neni-jenom-okolo-nas-ale-primo-v-nas.html>

Vize školy. Základní škola T. G. Masaryka v Kutn Hoře [online]. Kutná Hora: Základní škola T. G. Masaryka v Kutn Hoře, 2018 [cit. 2018-11-11]. Dostupné z: <http://www.zstgm.kutnahora.cz/skola/dokumenty-skoly/vize-skoly-2018.pdf>

Výroční zpráva. Základní škola T. G. Masaryka v Kutn Hoře [online]. Kutná Hora: Základní škola T. G. Masaryka v Kutn Hoře, 2018 [cit. 2018-11-11]. Dostupné z: <http://www.zstgm.kutnahora.cz/skola/dokumenty-skoly/vz2018.pdf>

Výroční zpráva ZŠ Žižkov. In: ZŠ Žižkov [online]. Kutná Hora: ZŠ Žižkov, 2018 [cit. 2018-12-01]. Dostupné z: <https://www.zszizkov.cz/vyrocnizprava/vyrocnizprava-za-skolnirok-2017-2018/vz-20172018-zs-zizkov-final.pdf>

VRÁTNÁ MILITKÁ, Karin. Strategie vzdělávací činnosti v Galerii Středočeského kraje p. o. v Kutné Hoře. Kutná Hora, 2018.

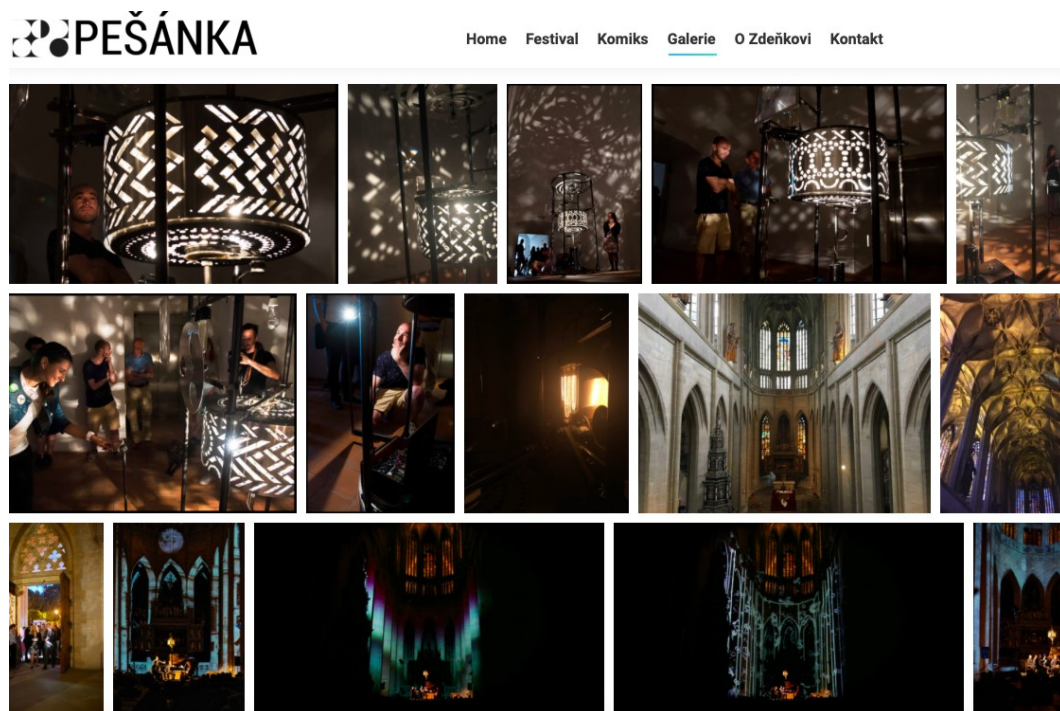
Zapni světlo pro Pešánka! [online]. In: . [cit. 2018-11-12]. Dostupné z: <http://www.zapni-svetlo-pro-pesanka.klucivespolek.com/galerie/>

Je velký rozdíl mezi první láskou a okamžikem, kdy na lásce poprvé záleží.“ Zdroj: <https://citaty.net/citaty/7784-robert-fulghum-je-velky-rozdil-meziprvni-laskou-a-okamzikem-kdy/>. In: Citáty slavných osobností [online]. Praha: <https://citaty.net>, 2018 [cit. 2018-12-07]. Dostupné z: <https://citaty.net/citaty/7784-robert-fulghum-je-velky-rozdil-meziprvni-laskou-a-okamzikem-kdy/>

Klíčová slova

Galerijní pedagogika, edukační program, GASK (Galerie Středočeského kraje), lektorské oddělení, školní vzdělávací program, spolupráce mezi institucemi, oborový kontext, vzdělávací kontext.

Přílohy

Obr. č. 1 - Projekt Zapni světlo pro Pešánka!

Obr. č. 2 - Dialogové listy

